

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Bakalářská práce

Jan Novák

Společenské proměny na vsi ve vnitřních Sudetech

Pohled (Frauenthal) 1945-1971

Praha 2024

Studijní program: Historie (1HIS)

Vedoucí práce: doc. PhDr. Michal Pullmann, Ph.D.

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu předložené práce panu docentu Pullmanovi za trpělivé vedení a nápomocné rady při psaní.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že nebyla předložena jako splnění studijní povinnosti v rámci jiného studia nebo předložena k obhajobě v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 11. srpna 2024

Jan Novák

Klíčová slova

Společnost, Československo, komunismus, venkov, stabilita, konsolidace

Abstrakt

Tato práce si klade za cíl odpovědět na otázku, jestli je možné vysledovat fenomén tzv. místních diktátorů na lokální samosprávné úrovni v Československu od roku 1945 do roku 1971 na příkladu obce Pohled (okres Havlíčkův Brod).

Fenomén místních diktátorů na vyšší správní a samosprávné úrovni již byl ve světové i v české historiografii dostatečně popsán. Místní diktátory je možné vysledovat hlavně na středních pozicích (krajských okresních) s napojením na ústřední instituce. Situace v obci, kterou sleduje předložená práce je navíc spjatá s místním problémem tzv. vnitřních Sudet a sociálně-ekonomickým dědictvím velkostatku Pohled.

Po konci 2. světové války dochází k pohybům a změnám v mocenských vrstvách Československa. V tomto prostředí se pak vytvářejí specifické podmínky pro možnost diktátorského řízení organizací správních i samosprávných. Předložená práce se snaží tyto specifické podmínky vyabstrahovat z dostupných pramenů a prokázat fenomén místních diktátorů i na nejnižších samosprávných úrovních.

Obsah

1	Úvod.....	6
1.1	Prameny, literatura, členění práce a definice pojmů.....	7
1.2	Místní diktátoři.....	9
2	Pohled do historie Pohledu do roku 1945.....	12
2.1	Stručná historie do roku 1939.....	12
2.2	Válečná léta v Pohledu 1939-1945.....	13
3	Národní revoluce a třetí republika v Pohledu.....	15
3.1	Osvobození, odplata, odsun.....	15
3.2	Hospodářské změny – otázka velkostatku.....	17
3.3	Sociální změny.....	18
3.3.1	Římskokatolická farnost a Němci.....	18
3.3.2	Kovorolníci, samospráva, Češi.....	19
3.4	Únor a nový místní národní výbor.....	20
4	Pět poúnorových let 1948-1953.....	22
4.1	Nová doba, doba komunistická – politická realita nového MNV.....	22
4.2	Hospodářská situace v obci.....	24
4.3	Sociální situace v obci.....	26
5	Období lidové demokracie v Pohledu 1953-1971.....	29
5.1	(Beze) změny – upevnění a konsolidování socialismu v obci.....	29
5.2	Hospodářská situace v obci.....	30
5.3	Sociální situace v obci.....	35
6	Závěr.....	39

1 ÚVOD

Nové politické poměry v zemi vždy přinášely příležitost pro alternativní elity, aby se chopily moci. Jejich schopnost ji uchopit pak spoluurčuje, do jaké míry bude nový stav věcí veřejných diskontinuitní s předchozím. Jedním z nejvýraznějších změn, která se může na určité úrovni správy udát, je zrození jedné velké osobnosti, která postupně ovládne struktury moci, ekonomiky, bezpečnosti nebo všech najednou a skrze ně se drží u moci po dlouhá léta. Pro takové lidi se v historiografii používá pojem “místní diktátoři” nebo se tento jev pojmenovává “diktátorská praxe”.

Diktátorský styl řízení strany, správy, podniku nebo jako v případě předložené práce samosprávy je v československém kontextu spojen s okresními a krajskými oběťmi stalinských čistek obviněnými z právě z tohoto patologického problému, který stát i stranu reálně či domněle sužoval. Pojmy jako “šlingovština” v případě vedoucího krajského tajemníka KV KSČ v Brně Otty Šlinga, “řezníčkovština” v případě vedoucího krajského tajemníka v Olomouci Františka Řezníčka nebo “švermovština” v případě členky ÚV KSČ Marie Švermové jsou dostatečně historiograficky popsány.¹ Diktátorské řízení (ať už ve zmíněných případech šlo o reálné svody vyšších funkcionářů nebo byla daná situace uměle vytvořena) bylo však vždy popsáno jen ve vyšších funkcích. V předložené bakalářské práci se však na objektu obce Pohled a její mocensko-sociální situace odvíjí příběh místních diktátorů na samosprávné úrovni.

Pokusili jsem se v předložené bakalářské práci tedy odpovědět na otázku, jestli můžeme o místních diktátorech mluvit i na nižších samosprávných celcích, jako jsou malé obce (vsi). Zkoumaným objektem práce je obec Pohled, která je zajímavá nejen dvěma osobnostmi předsedů místního národního výboru, které by mohly definici místních diktátorů splňovat, ale také náročnou sociální situací spojenou s jeho polohou na severním vrcholu původního jihlavského německého jazykového ostrova. Obec a její obvod přetínala hlavní německé území od Jilemníku a Ždírcce, dvou německých obcí, které leží dále na sever. Snaha o spojení těchto dvou německých enkláv s hlavním tělem jihlavského ostrova do velké míry zapříčinila germanizační snahy v průběhu druhé světové války.

Jako sekundární otázky bylo nutné si zodpovědět, jaké byly mocenské, sociální a ekonomické poměry v Pohledu. Původní hypotéza, že státní statek v obci měl rozhodující vliv na mocenské uspořádání se nepotvrdila, a proto se práce zabývá výhradně prameny místní samosprávy. Tato změna v koncepci práce se však ukázala pro nedostatek pramenů o státním statku jako vhodná pro zodpovězení hlavní otázky práce. Práce splňuje přirozeným vývojem při její koncepci nároky na rozsah, které požadují akademické předpisy. Její velikost by však mohla být ještě

1 MRŇKA, Jaromír. *Svéhlavá periferie: Každodennost diktatury KSČ na příkladu Šumperska a Zábřezska*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. ISBN 978-80-87912-34-8. str. 97-99

větší, jelikož jsme nevyužili všechny prameny, které byly v průběhu její přípravy prostudovány. Prameny tyto, i když zajímavé a pro popis vývoje obce Pohled přínosné, však nepřinášejí nic nového k otázkám, jež jsou v předložené práci popsány, a proto by jejich využití pouze zbytečně přetěžovalo stávající obsahovou část práce.

1.1 PRAMENY, LITERATURA, ČLENĚNÍ PRÁCE A DEFINICE POJMŮ

Práce je dělena do tří částí, které jsou seřazeny chronologicky po sobě. První část se věnuje krátkému shrnutí historie obce do roku 1945 a válečným událostem, které měly velký dopad na pozdějšího formování místního vnímání světa. Druhá část se věnuje krátkému období pěti let po komunistickém puči v roce 1948. Třetí část se pak věnuje osmnácti letům 1953-1971, ve kterých byl předsedou MNV v Pohledu Bedřich Sedlák. I když se může zdát, že kapitoly popisují velmi odlišné časové úseky, tak z pohledu kladených otázek je toto rozdělení nejúčelnější. Celá popisná část je nutná pro pochopení místní situace, jejího vývoje po roce 1945 a pro zodpovězení otázky místních diktátorů. Největší výhodou pro badatelskou práci v obci Pohled představuje velmi kvalitní pramenná základna, kterou poskytují kroniky obce Pohled od 1. republiky až do 90. let. Předložená práce je sice dominantně využívá, ale nevnímá je jako autoritativní fakta o minulých událostech, nýbrž jako odraz myšlení lidí, jejich imaginaci, ať už osobní pohled obou kronikářů, tak přenesené myšlení lidí, kteří byli aktéry kronikami zachycených jevů.

Prvním kronikářem, který zpracovával dějiny obce do roku 1960, byl Jan Losenický (1879-1972). Tento štábní kapitán ve výslužbě byl hlavní osobností v obci obzvláště za druhé světové války a při osvobození. Vedl činnost revolučního národního výboru a později v roce 1945 organizoval nové státní a samosprávné zřízení v okrese Havlíčkův Brod. Záhy se pak stáhnul zpět z politiky do svého důchodového života, nejspíš také kvůli svému věku. Jeho zápisy z období druhé světové války jsou tvořeny jednak záznamy psanými přímo v průběhu války, jež jsou ale značně kusé, jednak doplňky a podrobnějšími záznamy, jimiž válečné zápisy dodatečně vysvětloval po roce 1945. Jeho zápisy z doby poválečné jsou z celého souboru jeho textů asi nejpodrobnější a z hlediska jejich informační hodnoty nejkvalitnější. Naopak po roce 1948 postupně kvalita záznamů slábne. Sám kronikář na několika místech zmínil, že se mu pro práci nedostává sil (hlavně psychických). Svou práci skončil v roce 1960. Losenický byl v obci činný i jinak – staral se o zámek a další historické budovy, psal do regionálních novin *Cesty vysočiny*... V roce 1968 byl vyznamenán pamětní medailí.²

Novým kronikářem, jehož význam pro koncipování této práce byl klíčový, se v roce 1960 stal František Hladík (1925-2002), pro něhož byla práce na pohledských kronikách nejen prací, kterou vykonával pro místní národní výbor a později pro obecní úřad, ale i osobní koníček. Narodil se do rodiny skladníka (později správce) pohledského Rolnického družstva. Jeho život po roce 1948

2 HLADÍK, František. *Kronika obce Pohled*. 1972. str. 381

poznamenala emigrace bratra do ciziny.³ I přesto byl angažovaným občanem Pohledu, byl činný v MNV, vedl několik komisí a věnoval se i práci s mládeží ve fotografickém kroužku.⁴ Na záznamech doplněných často i vyloženě literárními pasážemi, ilustracemi a takřka odbornými texty je vidět osobní zaujetí i literární talent kronikáře. Velmi užitečnými pro koncipování této práce byly pasáže, v nichž se autor vracel zpět do hlubší minulosti obce. Podrobně se kupříkladu věnoval událostem válečným, ale i středověké historii nebo místním přírodním poměrům. Hlavní kroniky pak doplňují další svazky, týkající se dalších otázek a oblastí, jimž se František Hladík věnoval. Mezi tyto doplňkové svazky patří zemědělská kronika, spisy o řece Sázavě, o sochách v Pohledu, o železnici, o únoru 1948, o výstavbě v Pohledu nebo místních pověstech. Právě tyto prameny se staly základem výzkumu na předložené práci. Obzvláště knihy z 70. a 80. let by se daly i moderními historiografickými měřítky klasifikovat jako odborné historické texty. František Hladík se v nich odkazuje na zdroje, cituje z nich a používá širokou škálu pramenů. Kroniky obce se mu staly primárním zdrojem, které pak doplnil zejména osobním svědectvím, později i archivními záznamy hlavně okresního a krajského formátu. František Hladík do kronik vložil základní chronologické pasáže, kde popisuje vývoj v obci, její změny, události apod. včetně podrobné statistiky zemřelých a narozených v obci. Tyto klasické a opakující se pasáže Hladík doplnil kratšími tematicky zaměřenými úseky, které se postupně prohlubovaly, nabývaly na rozsahu a nakonec se některé z nich staly základem jeho pozdějších knih. Nejbohatší a pramenně nejpodloženější byly dvě knihy o druhé světové válce, ve kterých dokonce vyvrací místní mýty a sám na základě výzkumu předkládá vlastní verzi příběhu o místním kolaborantovi Dusíkovi, stejně jako dokládá osudy místního obyvatelstva v koncentračních a pracovních táborech v Německu. V jistém smyslu lze předloženou práci hodnotit jako spíše kompilační, neboť i František Hladík prováděl výzkum ve svazcích MNV Pohled, ONV Havlíčkův Brod, NF Havlíčkův Brod, přístup měl přitom i k pramenům, které se do dnešního dne nedochovaly. Unikátní jsou zaznamenané výpovědi místních pamětníků, obzvláště vzpomínky na druhou světovou válku. Hladík také věnuje velké pasáže technickému pokroku – například v roce 1961 obšírně popisuje kosmický program. Z těchto částí je znát, že vědeckotechnický pokrok byl jeho osobním koníčkem a zájmem.

Výpovědní hodnota kronik je zatížena dobovým politickým kontextem, a proto je nutno k zaznamenaným událostem přistupovat kriticky a s přihlédnutím k dobové situaci. Kroniky obce mají některé problémy vycházející z tehdejší reality. Oba kronikáři pracovali pod tlakem MNV, jejich práce byla revidována a kontrolována. Obzvláště u Hladíka je vidět, že se v letech větší svobody kolem roku 1968 snaží věnovat dříve potlačeným tématům například církevním věcem (pouti ke svaté Anně, farnost...) nebo Junáku, kterého i osobně zakládá a vedl. Tyto pasáže po potlačení procesu pražského jara opět mizí. Po prostudování kronik a po konzultaci se synem Františka Hladíka panem Františkem Hladíkem ml. lze formulovat hypotézu, že František Hladík kroniku již psal s prvky autocenzury a podřizoval se tak nuceně tlaku doby. Hladík psal i rodinnou kroniku, ale v té se

3 HLADÍK, František. *Pověsti z Pohledu a okolí*. Nakladatelství Petrkov, 2018. ISBN 978-80-87595-71-8. str. 5-7

4 HLADÍK, František. *Kronika obce Pohled*. 1960. str. 194

věnoval prakticky výhradně jen událostem své rodiny, a proto není pro účely této práce podstatná. Kroniky jsou uchovávány přímo v obci na obecním úřadě a jsou volně dostupné občanům ke studiu. Obec i místní obyvatelé se ke kronice i k Františku Hladíkovi dodnes velmi hrdě hlásí.

K ověření a doplnění údajů obsažených v kronikách byly pro účely této práce prostudovány spisy Místního národního výboru obce Pohled, spisy komisi MNV obce Pohled, spisy ONV, spisy výboru Národní fronty v Havlíčkově Brodě. Tyto prameny se dochovaly ve Státním okresním archivu v Havlíčkově Brodě.⁵ V oficiálních primárních pramenech bohužel chybí spisy státního statku. Dochovaly se pouze účetní knihy v ve Státním oblastním archivu v Hradci Králové. Tyto prameny však na pozadí otázek této práce nemají téměř žádnou vypovídací hodnotu, a proto zde nebyly využity.

1.2 MÍSTNÍ DIKTÁTOŘI

Místní diktátorství je fenomén, který historiografie sleduje i v socialistických a protokomunistických režimech. V mezinárodní historiografii se mu například věnovala profesorka Lynne Viola ve své knize *The Best Sons of the Fatherland: Workers in the Vanguard of Soviet Collectivization*⁶, kde analyzovala strategie dělníků, kteří byli pověřeni kolektivizací venkova na přelomu 20. a 30. let. Pro předloženou práci byla velmi inspirativní, podobně jako kniha profesora Stephena Kotkina *Magnetická hora: Stalinismus jako civilizace*⁷. V ní Kotkin prozkoumal mentality a přístupy k životu v nově vznikajícím industriálním centru Sovětského svazu. V české historiografii se tématu místních diktátorů na vyšších pozicích věnoval ve své disertační práci Mgr. Marián Lóži *Žít stalinismus: Komunistická strana Československa v době teroru a budování světých zítřků*.⁸ V ní analyzuje techniky místního diktátorství na krajské úrovni v Československu. Právě tato práce stála na počátku úvah, jestli se dají tyto diktátorské taktiky správy nalézt i na nejnižších úrovních (samo)správy. Pohled, který se blíží tématu předložené práci nabízí Jaromír Mrňka v knize *Svéhlavá periferie: Každodennost diktatury KSČ na příkladu Šumperska a Zábřežska v letech 1945-1960*.⁹ V této knize se věnuje procesu utváření nové společnosti v pohraničí českých zemí. Její zaměření na

5 Archivní soubory uložené ve Státním okresním archivu Havlíčkův Brod: Národní fronta - místní výbor Pohled, 1948-1954, číslo archivního souboru 918, Jednota, lidové spotřební družstvo Pohled, 1952-1956, číslo archivního souboru 829, Lidová škola zemědělská Pohled, 1947-1948, číslo archivního souboru 1834, Místní národní výbor Pohled (1930) 1945-1990, číslo archivního souboru 90, Okresní národní výbor Havlíčkův Brod (1828) 1945-1990 (2002), číslo archivního souboru 1141, Národní fronta – okresní výbor Havlíčkův Brod, 1948-1990, číslo archivního souboru 458

6 VIOLA, Lynne. *The Best Sons of the Fatherland: Workers in the Vanguard of Soviet Collectivization*. Oxford: Oxford University Press, 1989. ISBN 978-0195042627.

7 KOTKIN, Stephen. *Magnetická hora Stalinismus jako civilizace*. Praha: Dauphin, 2022. ISBN 9788076452770.

8 LÓŽI, Marián. *Žít stalinismus: Komunistická strana Československa v době teroru a budování světých zítřků*. Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta, 2022.

9 MRŇKA, Jaromír. *Svéhlavá periferie: Každodennost diktatury KSČ na příkladu Šumperska a Zábřežska*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. ISBN 978-80-87912-34-8.

faktory, které vedly ke stabilizaci nebo destabilizaci komunistického panství bylo klíčové pro správné pochopení událostí česko-německého soužití ve vnitřních Sudetech popsaných v předložené práci. Dále se tomuto fenoménu věnoval například Jakub Šlouf v knize *Podvedená strana*¹⁰, nebo Václav Kaška v knize *Neukáznění a neangažovaní: Disciplinace členů Komunistické strany Československa v letech 1948-1952*¹¹. Jedním z nejdůležitějších znaků diktátorského řízení je však patronátní systém. V práci *Patronage and the Intelligentsia in Stalin's Russia* popisuje Sheila Fitzpatrick základní znaky patronátního systému mezi mocenskou elitou a intelektuály/umělci v Sovětském svazu 20. a 30. let. Podle Fitzpatrick byl tento systém do určité míry klíčový pro přežití artové skupiny nejen za stalinských čistek. Patronátní vztah je založen na oboustranně výhodné výměně výhod a komodit v systému, ve kterém je jejich získání problematické. Tento vztah dovozuje nahradit chybějící systém sociálního zabezpečení nebo tržní konkurence a je vlastně substitucí rodinného nebo charitativního zabezpečení.¹²

Pro účely této práce si místního diktátora definuji jako člověka, který se po závažné změně politického prostředí dostane do rozhodující pozice v místní správě. Postupně vytvoří nebo se zapojí do patronátního systému. Na jemu podřízené instituci dosadí své přátele, ovládne již existující strukturu a skrze tyto klienty pak ovládá jemu svěřený úsek výkonu moci. Zároveň se sám stává klientem v hierarchii státní nebo stranické správy, má své patrony ve vyšších vrstvách a tím je chráněn před zásahy do výkonu své moci. Ten provádí s minimálními ohledy na své spolupracovníky či kolektivní orgány, často sahá až k násilným prostředkům. Motivace místních diktátorů se velmi liší. Většinou se v námi sledovaném období jedná o směs "altruismu" – jde o nutné prostředky, jak prosadit nový socialistický řád a egoistických snah o různorodý zisk. Místní diktátor ve své pozici většinou též koncentruje stranickou, státoprávní a samosprávnou moc, čímž se ztrácí rozlišení, jestli se jedná o stranický nebo státní patologický jev.

Srovnání nabízí mocenské strategie dělníků dosazených do zemědělských oblastí Sovětského svazu na přelomu 20. a 30. let, které popisuje Lynne Viola ve své knize a pohledy do mocenských změn po roce 1945, 1948 a 1950 v Československu. Hnutí pětadvacetitisícníků v SSSR bylo hnané ideologickým přesvědčením, že ti nejlepší dělníci, jakožto kádrová elita strany dokážou v rolnících vzbudit nadšení pro budování socialismu. Byli proto ze svých domovů v průmyslových ruských centrech odváženi do často zcela nepřátelského prostředí, kde se jejich ideologické poučky střetly s tvrdou realitou zaostalých hospodářství, které nedokázaly často uživit ani sebe, natož odvádět státem předepsané množství produktů. V takto extrémním prostředí, kde se navíc dost často sahalo po zbraních

10 ŠLOUF, Jakub. *Podvedená strana*. Západočeská univerzita v Plzni, 2016. ISBN 978-80-261-0524-4.

11 KAŠKA, Václav. *Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů komunistické strany Československa v letech 1948–1952*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-02-7.

12 FITZPATRICK, Sheila. *Patronage and the Intelligentsia in Stalin's Russia*. In: WHEATCROFT, Stephen G. *Challenging Traditional Views of Russian History*. Palgrave Publishers, 2002, s. 94-95. ISBN 0-333-71239-0.

neměl zvenčí dosazený dělník vždy na výběr a musel sáhnout po násilných donucovacích prostředcích, které z něj udělaly místního diktátora. Záleželo pak na místní situaci, jestli se diktátor udržel, napojil se na vyšší samosprávné struktury a upevnil svou pozici nebo jestli situaci nezvládl a poté, co se nahý a opilý zjevil v obci po třídní vyjízdě na družstevním koni bez koně byl vyhnán a zabit.¹³

Oproti extrémním podmínkám na sovětském venkově na přelomu 20. a 30. let měli k moci nové komunistické kádry po roce 1945 jinou cestu, i když se potýkali se svou unikátní baterií problémů. Abychom dodrželi periferní pohled na danou otázku, která je místní pohledské situaci vlastní, tak si jako příklad vezmeme situaci na Plzeňsku, kterou ve své knize *Podvedená strana* analyzoval Jakub Šlouf. V Plzni se komunistická strana etablovala velmi ztěžka, jelikož toto škodovácké město bylo před válkou baštou sociální demokracie. Po válce se sice podařilo komunistům zabrat sociálními demokraty opuštěné pozice, ale vypukl mezi nimi krutý boj o moc, a to mezi několika skupinami – starými kádry, které zůstaly v zemi za protektorátu, starými kádry, které trpěly v koncentračních táborech, novými plzeňskými kádry a novými kádry z vnějšku. Boj mezi plzeňskými kádry byl tak úporný, a tak poškozoval místní obraz strany, že byl nakonec do Plzně dosazen z ÚV KSČ Hanuš Lomský. Ten si nejen nedokázal získat místní stranickou organizaci, rozhodoval sám a nedbal na doporučení znalců místní situace, ale odcizil se i od mocenské situace v pražském centru. Posledním hřebíčkem do jeho rakve pak bylo osobní přátelství s Ottou Šlingem, který se v průběhu politických procesů stal symbolem místního (regionálního) diktátorství v Československu, překřtěného tehdejšími nově vytvářeným mocenským slangem na „šlingovštinu“. Jakub Šlouf popisuje takového diktátora jako člověka, který kumuluje funkce, preferuje mladé funkcionáře na úkor starých kádrů, vykazuje práci na efekt prostřednictvím vyfabulovaných čísel, rozhoduje sám bez souhlasu stranických orgánů, potlačuje kritiku zdola a prosazuje diktátorský styl řízení strany.¹⁴ Hanuš Lomský byl odsouzen v procesu se skupinou Marie Švermové k 15 letům žaláře a do plzeňských vrcholných funkcí byly dosazeni staří meziváleční soudruzi.

Z uvedených příkladů moderní historiografie vyplývá jasná linka zaujetí mocenským postavením, které je spoluurčováno posvěcením daného subjektu moci zvnějšku – ať už je to předseda kolchozu v Kazachstánu nebo předseda MNV v československém pohraničí. Tato linka však nepřevládá a bylo by nemoudré předpokládat, že patronátní systém popsany Sheilou Fitzpatrick¹⁵ je pro vznik místního diktátora/diktátorky klíčový. Mnoho jiných, již dříve definovaných faktorů se musí spojit, abychom o zkoumaném subjektu mohli tvrdit, že místním diktátorem byl, jelikož tvrdě vyjádřený soud by mohl uškodit širší interpretaci místních dějin, která by pak jednoduše mohla být určována mýtem jednoho rozhodujícího faktoru, chceme-li “zlého diktátora“, který celé místní společenství

13 VIOLA, Lynne. *The Best Sons of the Fatherland: Workers in the Vanguard of Soviet Collectivization*. Oxford: Oxford University Press, 1989. ISBN 978-0195042627. str. 210-218

14 ŠLOUF, Jakub. *Podvedená strana*. Západočeská univerzita v Plzni, 2016. ISBN 978-80-261-0524-4. str. 150

15 FITZPATRICK, Sheila. Patronage and the Intelligentsia in Stalin's Russia. In: WHEATCROFT, Stephen G. *Challenging Traditional Views of Russian History*. Palgrave Publishers, 2002, s. 92-111. ISBN 0-333-71239-0.

svedl na scestí. Vůči tomuto zjednodušení se proto hned v úvodu musíme jednoznačně vymezit a trvat na tom, že obzvláště na zkoumané místní samosprávné úrovni je situace značně individualizovaná, a proto nelze z jejích závěrů jednoduše vyvozovat obecné teze.

2 POHLED DO HISTORIE POHLEDU DO ROKU 1945

2.1 STRUČNÁ HISTORIE DO ROKU 1939

Obec Pohled leží 5 kilometrů východně od Havlíčkova Brodu v údolí řeky Sázavy. Jedná se o středně velkou obec s centrem kolem původního kláštera cisterciáček. Ves s klášterem jsou doloženy již ve 13. století. Klášter byl několikrát pobořen, znovu vystavěn a opraven. Nedosahoval velikosti ani důležitosti ostatních klášterů v regionu (Havlíčkův Brod, Žďár nad Sázavou...), ale v obci byl zásadní, jelikož kolem sebe vytvořil hospodářskou základnu, která se stala součástí pozdějšího velkostatku Polná-Přibyslav-Žďár nad Sázavou. Klášter byl zrušen za josefinských reforem a na počátku 19. století se z klauzurního komplexu stal zámek. Zámečtí páni z rodů Unwerthů, Sylva Taroucca, Clam Gallas a Festetics ponechali klášterní rozložení stavby i blízký velkostatek. Zemědělské stavby stály přímo v centru obce v těsném sousedství zámeckého paláce. Poslední majitelkou zámku do druhé světové války byla Klotylda Festeticsová. Na její majetek byla pro její vlasteneckou činnost v období první republiky uvalena říšská správa a tím zámecké období v Pohledu skončilo.

Kolem roku 1875 obhospodařovala doména Pohled cca 400 hektarů polí, 100 hektarů luk, 68 hektarů pastvin a 300 hektarů lesa. Zemědělský zpracovatelský průmysl zahrnoval pivovar s kapacitou cca 28 hektolitřů, palírnu, dva lihovary a dva hostince.¹⁶ V době první pozemkové reformy měl zbytkový statek Pohled 248 hektarů a po jejím provedení 162 hektarů.

¹⁶ PFEYFAR P. Matyáš Maria, *Bývalý cisterciácký klášter v Pohledu, překlad kroniky*, Římskokatolická farnost Pohled 2015, str. 66

2.2 VÁLEČNÁ LÉTA V POHLEDU 1939-1945

Tabulka národnostních poměrů v Pohledu 1900-1945¹⁷

Rok	Počet obyvatel	Z toho Čechů	Z toho Němců
1900	801	378	423
1910	824	584	240
1921	803	736	67
1930	772	755	17
1945 (před odsunem)	917	886	31

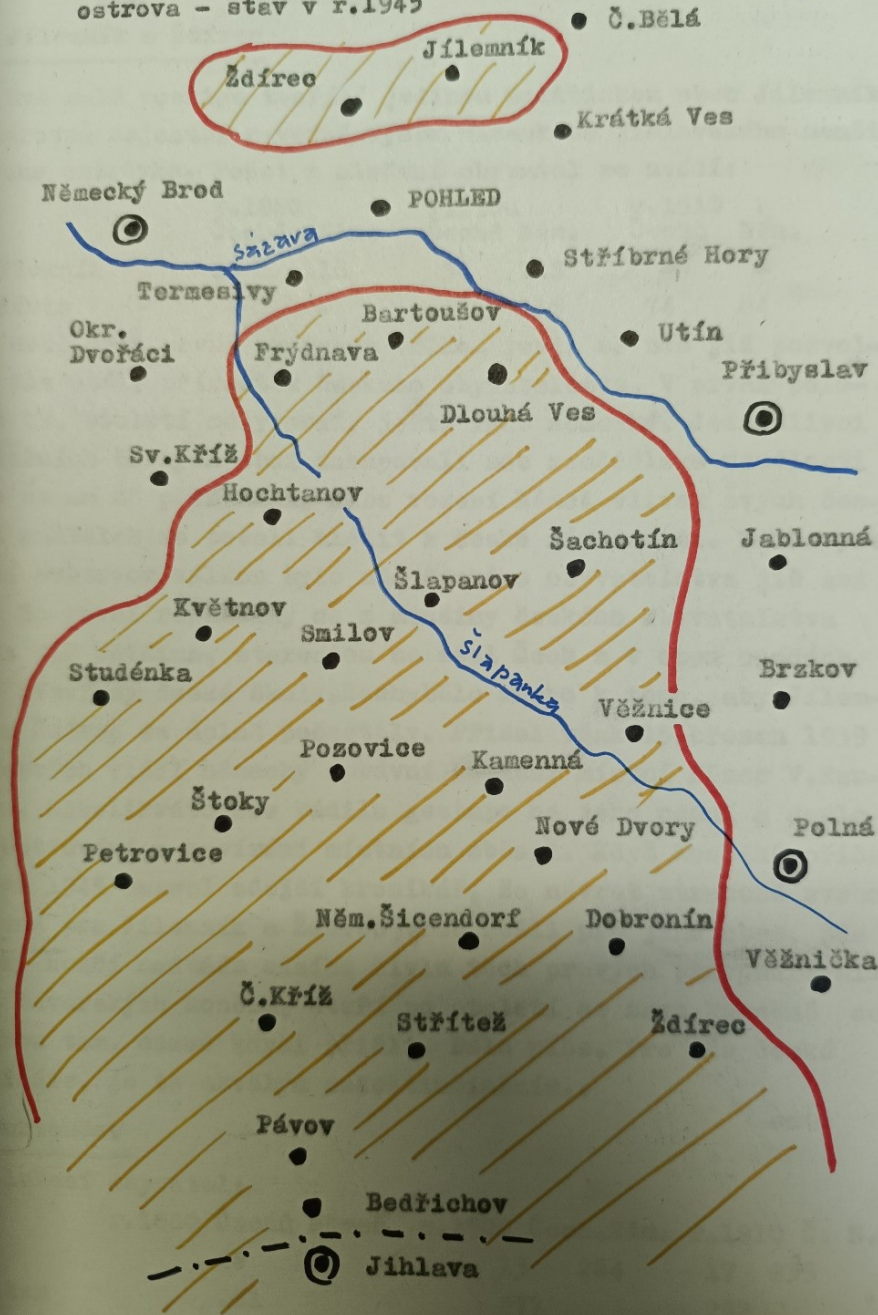
Válečná situace v Pohledu si vyžádala vlastní podkapitolu, jelikož je do velké míry určující pro sociální a identitární situaci v obci po válce. Pohled tvořil českou bariéru, která oddělovala hlavní část jihlavského jazykového německého ostrova od dvou na sever ležících převážně německých obcí Jilemníku a Ždírcce. Proto měla místní německá správa velkou motivaci k nátlaku na místní obyvatelstvo, aby se přihlásilo k německé národnosti. Největší tlak se odehrával v roce 1941. Místní Němci se velmi aktivně hlásili k novému režimu což dokazuje mimo jiné shromáždění Němců z celého okresu, kteří 2. června 1941 pořádali slavnost v zámeckém parku. Vrcholem byl průvod asi 1500 příslušníků SA obcí. Češi z obce v ten večer většinou odešli, aby se manifestace nemuseli účastnit.¹⁸ Velmi určující je také příhoda o tom, jak si Němci nechali 21. června 1941 svolat na další den ráno (byla neděle) asi 60 pohledských Čechů do hospody pana Pařila (místní hostinec s velkým sálem, dnes již nefungující) a tam na ně vytvářeli nátlak, aby se přihlásili k německému. Kdo se k Němcům nepřidá, měl být údajně odvezen do koncentračního tábora. Zvedl se Jan Losenický (kronikář obce) a prohlásil, že on se určitě nepřidá, že je Čech a vždy byl. Na jeho příklad se ani jeden místní Čech nepřihlásil k německému a nedošlo ani k žádným následným perzekucím. To, že se tato akce stala v den zahájení operace Barbarossa jen přidalo symbolické váze tohoto hrdinského činu.¹⁹

¹⁷ HLADÍK, František. *Kronika válečných let*. 1975. str. 4

¹⁸ LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 53

¹⁹ Tamtéž, str. 53-55

Mapka severní části německého národnostního ostrova - stav v r.1945

Rozdíl mezi českým a německým obyvatelstvem se projevil i skrze náboženství. V období 1914-1926 spravoval pohledskou farnost P. František Branč (Čech). Ten pracoval po národní revoluci v roce 1918 na tom, aby katolickou farnost převedl pod Církev československou (později Církev československou husitskou). S tím souznělo hlavně české obyvatelstvo – německé zůstávalo věrně katolicismu. Po P. Brančovi nastoupil P. Augustin Krpálek (Němec), který v meziválečné době sloužil mše v češtině i v němčině a obecně se podle kronik snažil o národnostní smír. Po roce 1939 se ale situace obrátila a z fary se stalo důležité centrum německví v obci. P. Krpálek s Němci, kteří tvořili hlavní katolickou oporu v obci, otevřeně spolupracoval, vozil je údajně svým automobilem po shromáždění v okolí, na faře vyvěsil nacistickou vlajku a obecně jim vyjadřoval svou podporu. Jedním z prvních revolučních činů v roce 1945 bylo tedy i očištění pohledské fary. P. Krpálek byl násilím vytažen z fary, zbit a odtažen do koncentračního tábora v Bartoušově (nebo do Maloměřic u Brna), kde byli soustředění Němci z okolí. Tato válečná epizoda ještě více vyhroutil vztah Čechů ke katolicismu, a tak se nadále farnost neprojevuje jako významná instituce v obci.²¹

Z obce bylo do koncentračních táborů odvečeno za celou válku přibližně 40 lidí, z nichž někteří se nevrátili. Šlo zejména o židovskou rodinu nájemce velkostatku Turnovského. Dalšími oběťmi války byl mladý chlapec, který se smrtelně zranil při neopatrné manipulaci s německou protitankovou zbraní Panzerfaust a pak také mlynář Janáček ze samoty u Stříbrných Hor, kterého měl udat pohledský Němec Rolf Dusík. Janáček mlel načerno obilí, což bylo v době protektorátu trestné. Dusík byl považován za nejhoršího ze všech pohledských Němců, za což doplatil po osvobození.

3 NÁRODNÍ REVOLUCE A TŘETÍ REPUBLIKA V POHLEDU

3.1 OSVOBOZENÍ, ODPLATA, ODSUN

Pohled se osvobodil bez vnější pomoci. Pod vedením Jana Losenického se ustanovil Revoluční národní výbor, vyzbrojil z ukořistěných zbraní četou pod velením jednoho z místních četníků a začal odzbrojovat ustupující Němce. V obci byly sice umístěny německé jednotky, mimo jiné blíže neurčená tanková jednotka (nejspíš velikosti tankové čety, ale v kronikách se údaje různí – ve sportovní kronice dokonce František Hladík píše, že se jednalo o obrněné vozy), ale žádná z nich neměla klást odpor a k bojům nedošlo. Přesto se v Pohledu jaro roku 1945 neobešlo bez obětí. V noci z 9. na 10. května došlo k přestřelce mezi ustupujícími německými vojáky (nejspíše z SS) a příslušníky revolučních gard Antonínem Dvořákem, Bedřichem

21 PFEYFAR P. Matyáš Maria, *Bývalý cisterciácký klášter v Pohledu, překlad kroniky, Římskokatolická farnost Pohled 2015, str. 89-90*

Říhou, Jaroslavem Fialou. Němci tři rychle rozehnali a Říha byl postřelen. Na následky zranění druhý den zemřel v havlíckobrodské nemocnici.²²

Zajímavý pohled do pohledského vypořádání s kolaboranty nabízí příklad mlynáře Augustina Janáčka. Ten vlastnil tzv. Zádušní mlýn, který se sice nenachází na katastru obce Pohled, ale je trochu dál mezi obcemi Žižkovo Pole, Macourov a Stříbrné Hory. Mlynář Janáček mlel načerno obilí lidem z okolí a za tuto službu si nechával draze zaplatit. Přes Josefa Mokrého, který vlastnil pohledskou cementárnu (pozdější Prefa) se seznámil s důležitým pohledským Němcem Rolfem Dusíkem. Ten převzal objekty a správu bývalého rolnického družstva. Byl postrachem v obci, jelikož se choval značně neurvale a vyhrožoval místním udáním. Janáček s Dusíkem uzavřeli dohodu o tom, že Dusík bude do mlýna prodávat načerno naftu a Janáček za ní bude platit v naturáliích (mouka, drůbež, maso apod.). Dusík podle Františka Hladíka tvrdil, že jídlo používá dále jako nástroj korumpování lidí v Jihlavě. V roce 1944 byla při nenadálé revizi u Janáčka nalezena jeho černá účetní kniha, ve které byly jasné důkazy o jeho hospodářské kriminalitě. Zde však příběh není jasný, jelikož Jan Losenický ve své kronice naznačuje, že Janáček udal Dusík. To však popírá Hladík, když píše, že Dusík byl již v té době na východní frontě, kam narukoval asi čtvrt roku před událostmi. Celá věc postihla asi 100 lidí z okolí, 40 z nich bylo uvězněno a 14 odvezeno na práce do Říše a 3 ve vězení umřeli. Mlynář Janáček byl za své hospodářské delikty popraven na Pankráci. Rolf Dusík nejspíš na tomto případu neměl žádnou vinu a Hladík vyloženě uvádí, že i když často „pouštěl hrůzu“, tak nejspíš nikoho za mříže neposlal. Doplatil však na svou pověst, kterou sám šířil.

Po svém návratu z fronty žil až do konce války v Pohledu.²³ Tam byl v květnu roku 1945 zatčen a odveden do Havlíčkova Brod, kde byl odsouzen mimořádným lidovým soudem k smrti. Zastřelil ho 21. května 1945 před zaplněným dnešním Havlíčkovým náměstím na balkoně Nové radnice ruský voják.²⁴ Zajímavé jsou také dvě pozdější reflexe zachycené Hladíkem v jedné ze dvou knih, které sepsal o válečných událostech. V první vyzpovídal v lednu roku 1978 Josefa Mokrého. Ten tvrdil, že na popravení Dusíka měla podíl jednak petice lidí ze širokého okolí, kterou sbíral jakýsi četník. Je přitom pozoruhodné, že Mokřý zasedl i v tribunálu mimořádného soudu, který Dusíka dal popraviti. Ve vzpomínce tvrdí, že se Dusíka snažil bránit a přimlouval se za změnu trestu na vězení. Když se na něj však ostatní v síni Staré radnice v Havlíčkově Brodě, kde soud zasedal, obořili, tak prý zmlkl a dal událostem volný průběh. Ve svém líčení Hladík na tomto místě výjimečně přešel do ich-formy a vylíčil svůj vlastní zážitek z popravy. Stál totiž v davu lidí na náměstí, který očekával výsledek soudů, jelikož jich ve stejný den proběhlo několik. Doslova uvedl:

„Těchto rozsudků, tj. trest smrti bylo několik a já sám jsem byl také před radnicí v davu lidí a všichni jsme volali – smrt! Nelze se tomu vůbec divit, každý si pamatoval hrůzu z popravčích článků v novinách a na červených vyhláškách.

22 HLADÍK František, *Kronika válečných let 1939-1945*. 1975. str. 47

23 HLADÍK František, *Válečné dokumenty z let 1939-1945 z Pohledu a okolí*. 1980. str.73-86

24 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 87

*Každý si pamatoval, že teprve před měsícem byl fašismus poražen, a že ještě v posledních dnech napáchal řadu hrůzných činů*²⁵

Tyto řádky, které Hladík napsal v roce 1980, dokládají, jak tvrdě se válečná traumata uložila do osobní i kolektivní paměti místních v Pohledu. Útrapy tlaku na poněmčení a kličkování mezi místními kolaboranty zanechaly jasnou stopu v přemýšlení místních lidí.

Do Pohledu se dostala sovětská ruská vojska, která byla v obci i krátce umístěna. Sověti se chovali k místní obci, jako k dobytému německému území, nejspíše protože se domnívali, že Pohled je obydlen německým obyvatelstvem, a neznali přesné poměry, tedy že Pohled je výjimka v jinak dominujícím německém okolí. Statek a hospodářské budovy byly vyrabovány, vojsko zabralo dokonce i místní dobytek a odehnalo ho pryč.²⁶ Ztráty od sovětských osvoboditelů také tvořily největší část poválečných náhrad obyvatelům obce.

3.2 HOSPODÁŘSKÉ ZMĚNY – OTÁZKA VELKOSTATKU

Období po roce 1945 se stalo v Pohledu přelomovým. Obec centrovaná kolem velkostatku, kostela a zámku se změnila v samosprávné společenství, které více či méně úspěšně spravovalo své věci autonomně. Tento přerod musel zákonitě uškodit těm, kteří původní svět symbolizovali.

Velkostatek byl již za první republiky značně osekán první pozemkovou reformou, ale ani tato reforma nedokázala nasytit hlad místních obyvatel po získání vlastních pozemků.²⁷ Po roce 1945 sice přichází další dezintegrace, ale jak uvidíme, proces byl složitější a dal základ pozdější centralizaci. 17. 8. 1945 byl povolán František Veselský, bývalý správce velkostatku a ustanoven národním správcem.²⁸ V létě 1945 se pak odehrála zajímavá a do značné míry symptomatická událost. Probíhal dialog mezi bývalými deputátníky velkostatku a některými obyvateli obce. Deputátníci žádali přidělení své půdy, zatímco jiní chtěli nejspíš zachovat pozemkovou integritu velkostatku. 10. 9. 1945 se oficiálně na MNV deputátníci vzdali přidělu půdy ve prospěch státu.²⁹ Nejen místní obyvatelé, ale i bývalé elity se zapojily do boje o hospodářské centrum obce. V září 1945 přijel do Pohledu Zdeněk Rostislav Kinský, jehož manželka Eleonora (rozená Clam-Galasová) byla spolumahajitelkou velkostatku do září 1939, kdy byla na komplex uvalena říšská správa. Probíhala jednání a Kinský chtěl dokonce přidělení velkostatku vykoupit darem obci Pohled ve výši 15 ha půdy na stavební parcely a 50 ha lesa. Tento požadavek byl striktně odmítnut novým MNV a dále se s bývalou panskou šlechtou

25 HLADÍK František, *Válečné dokumenty z let 1939-1945 z Pohledu a okolí*. 1980. str. 86

26 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 85-86

27 HLADÍK František. *Ta naše pole*. 1979. str. 6-7

28 HLADÍK František. *Ta naše pole*. 1979. str. 24

29 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 92

nikdo nezabýval.³⁰ Mezi lety 1945-1946 však pokračovala dezintegrace velkostatku. O lukrativní pozemky blízko Havlíčkova Brodu projevila zájem Správa zemského velkostatku na Rozkoši v Havlíčkově Brodě a Státní zemědělské výzkumné ústavy v Havlíčkově Brodě. Činitelé MNV a obecně obyvatelé obce tlačili naopak na přidělení pozemků místní správě rolnické i místním obyvatelům. Jednání se táhla a tak 14. 2. 1946 požádal MNV s místní rolnickou komisí ministerstvo zemědělství o vyslání komise za účelem urychlení parcelace. Komise přijela 19. března a došlo k dohodě. Výzkumné zemědělské ústavy získaly budovy velkostatku, lihovar a cca 80 ha půdy. Ostatní půda byla přidělena žadatelům.

Celá kausa velkostatku v Pohledu se zdá na první pohled podivně roztržštěná. Na jednu stranu probíhala dezintegrace a rozdělování pozemkového fondu, ale na druhou stranu už v poválečném období cítíme státní snahu po koncentraci a zachování původní hospodářské síly komplexu. To se později projevovalo i v procesu kolektivizace v 50. letech.

3.3 SOCIÁLNÍ ZMĚNY

3.3.1 ŘÍMSKOKATOLICKÁ FARNOST A NĚMCI

Po vyhnání P. Augustina Krpálka a odsunu tradičně katolických Němců z obce byl na faru v Pohledu přidělen P. Josef Boršina (1945-1948).³¹ O jeho působení se nedochovalo příliš zpráv, nejspíš na faře v Pohledu ani nebydlel a vykonával pouze základní pastorační činnost. Obecně se z náznaků v kronice Jana Losenického a zpětně psaných zápisů Františka Hladíka dá vyvodit, že české obyvatelstvo v Pohledu vnímalo římskokatolickou církev velmi negativně. Z dokumentů ONV z 50. let se pak podařilo zrekonstruovat atmosféru strachu, ve které farnost spravoval mezi léty 1948-1956 P. Lebeda, tudíž se dá dovodit, že v podobné atmosféře musel pracovat i P. Boršina. Církev značně utrpěla osobní kolaborací P. Krpálka, který nezvládl složité nacionální poměry v obci a přiklonil se k německé menšině reprezentované v době války nacistickou stranou.

Němců bylo před odsunem v obci kolem 30. Jan Losenický uvádí, že k 28. červenci 1945 bylo v Pohledu 31 Němců, z toho 5 mužů, 15 žen a 11 dětí. Liší se údaje v záznamech Jana Losenického, Františka Hladíka a v počtech, které na havlíčkobrodský ONV hlásil pohledský MNV. V těchto hlášených počtech sledujeme nejdříve prudký pokles po útěku Němců před postupem Rudé armády a po jejich vyhnání místními do koncentračního tábora v Bartoušově, ale později se čísla stabilizují a do obce dokonce Němci přicházejí z pracovních důvodů. Přibližně 18 jich pak v Pohledu zůstává minimálně do roku 1947, kdy záznamy končí. Němci pracovali hlavně na polích, kde pomáhali s úrodou, část z nich nejspíš také v továrnách.³² V záznamech se objevuje taky snaha některých z nich o vyřazení z transportů z republiky, později i snaha o spravedlivé určení české národnosti nebo

30 Tamtéž

31 PFEYFAR P. Matyáš Maria, *Bývalý cisterciácký klášter v Pohledu, překlad kroniky, Římskokatolická farnost Pohled 2015*, str. 90

32 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 89

vrácení protiprávně zabaveného majetku. O snaze o revizi svědčí i poznámka v Únorové kronice. V ní Hladík uvádí, že byla národní správa uvalena na 14 usedlostí, z nichž 5 se později vrátilo původním majitelům nebo jejich rodinným příslušníkům. Šlo hlavně o případy smíšených manželství.³³

3.3.2 KOVOROLNÍCI, SAMOSPRAVA, ČEŠI

Jak již bylo zmíněno v oddíle týkajícího se velkostatku, v obci po roce 1945 došlo ke změně v pozemkové držbě. Většina původních deputátníků velkostatku i ostatních žadatelů z obce obdržela nakonec drobná políčka, louky, zahrady a pastviny z původního pozemkového fondu velkostatku. Místní obyvatelé byli převážně kovorolníci a tradičně jich mnoho pracovalo v Československých drahách (např. z 15 členů revolučního národního výboru bylo 7 drážních zaměstnanců). Přidělení jejich vlastních pozemků vnímali jako pokračování a do určité míry dovršení pozemkových reforem první republiky. Svých pozemků se později i v průběhu přidělování vzdávali pochopitelně neradi. Někteří odcházeli do pohraničí – bylo jich přibližně 35 - svobodní, mladí manželé i celé rodiny.³⁴ Z vícero náznaků v kronikách obou zkoumaných kronikářů lze vyvodit, že místní po vlastní půdě a domovech velmi toužili. Sdílený pocit touhy po vlastním nemovitém majetku byl silným pojídlem starousedlické české populace v Pohledu.

Nejvíce zvítězila místní samospráva. Již od revoluce bylo jasné, že v obci je dominantní složkou výkonné moci výbor složený z místních občanů. Ten organizoval život v obci, řešil místní spory, určoval směr rozvoje obce a od roku 1945 až do roku 1989 měl do velké míry hlavní slovo v obci omezené pouze ONV v Havlíčkově Brodě a vyššími státními orgány. Po volbách v roce 1946 se ustanovila první mocenská skupina, která nahradila revoluční národní výbor. Z desetičlenného RNV přešla do povolebního národního výboru 5 členů a tvořili tak jeho třetinu. Volby byly i výrazným ukazatelem nálad společnosti v Československu a vytříbila se i nová politická orientace.³⁵ Jen pro srovnání v roce 1935 volilo v Pohledu KSČ 16 občanů, tedy 3,2 %.

V roce 1946 dopadly volby na obci následovně:³⁶

Strana	Počet hlasů
KSČ	324 (56,4 %)
Lidovci	104
Sociální demokraté	19
Národní socialisté	123
Prázdné lístky	2
Neplatné hlasy	2
Celkem hlasujících	574

33 HLADÍK František, *Únorová kronika*, str. 13

34 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 94

35 KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu: k sociálním dějinám v letech 1945-1969*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1536-5. str. 96

36 HLADÍK František, *Únorová kronika*, str. 11

Patnáctičlenný MNV utvořený po volbách si za svého předsedu zvolil Antonína Dvořáka (KSC) a jako místopředsedu Jaroslava Novotného (Nár. soc.). Ve výboru MNV seděli 3 komunisté, jeden národní socialista a jeden lidovec. Ke svému fungování zřídil výbor šest komisí – bytovou, pro výstavbu, bezpečnostní, zemědělskou, plánovací a finanční. Dále byla zvolena důvěrnice sociální pomoci, kronikář, čtyři kontroloři a kulturní referent. Ve výboru zasedala jediná žena M. Hartová, která zastávala nejspíše genderově předurčenou roli důvěrnice sociální pomoci. Díky volbám došlo také k ústupu členů KSC z MNV, jelikož museli svá místa dočasně přenechat zvoleným zástupcům z jiných stran.³⁷ Mocensky však držela KSC již pevně otěže v rukou, o čemž vypovídá i vývoj po únoru 1948.

Obec také získala pozemky z parcelace velkostatku, zámek a přilehlé hospodářské budovy a v průběhu roku 1947 soupeřila o rozsáhlý les na svatě Anně, což je seskupení samot na sever od obce s barokním poutním areálem. MNV ovládali komunisté, i když se nedá říct, že by komunistická strana, jako instituce byla v Pohledu výrazným hráčem. Místní výbor KSC totiž nezasahoval do mocenského výkonu MNV, a i když byl ve sledovaném období předseda KSC v obci většinou i předsedou místní organizace KSC, tak tomu tak nebylo zdaleka vždy. Pro úplnost uvádím, že místní organizace KSC byla v Pohledu založena v roce 1923.³⁸

3.4 ÚNOR A NOVÝ MÍSTNÍ NÁRODNÍ VÝBOR

Již od roku 1945 bylo jasné, že mezi politickými stranami spojenými v Národní frontě existují rozdíly v zájmech a představách o budoucnosti státu. Zhruba od poloviny roku 1946 se situace ustavičně zhoršovala, až k rozuzlení v roce 1948.³⁹ Před a po únoru 1948 byla situace v obci nejspíš značně bouřlivá. Z náznaků Hladíkovy Únorové kroniky dá vyčíst, že se někteří občané obce snad i napříč politickým spektrem původně nehodlali smířit s novou realitou. Hladík výslovně uvádí, že na jedné straně stál MNV a Vesnická organizace KSC a proti nim výbor NF. V těchto organizacích, jak uvádí Hladík se také daly mnohé změny v obsazení. O jaké změny přesně šlo a jaké měly vliv na situaci v obci, dnes bohužel sotva lze zjistit. Pouze v Únorové kronice se píše, že v druhé polovině roku 1947 odešli z MNV dva členové Národně socialistické strany.⁴⁰ Jak přesně boj probíhal a jaké postoje se v něm zastávaly bohužel nevíme. Dne 27. února 1948 se ustanovil Místní akční výbor NF, kde mimo jiné seděli Antonín Dvořák (předseda KSC), Ludvík Fiedler (1903-1962) a Josef Čempl místopředsedové, František Čížek (1906-1974) jednatel.⁴¹ O postupné svízelné konsolidaci svědčí i to, že v březnu téhož roku

37 HLADÍK František, *Únorová kronika*, str. 12

38 HLADÍK, František. *Sport v Pohledu I. část*. 1989. str. 9

39 KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu: k sociálním dějinám v letech 1945-1969*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1536-5..str. 94-95

40 HLADÍK František, *Únorová kronika*, str. 15

41 LOSENICKÝ, Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 119

přestoupilo vícero národních socialistů a lidovců do KSČ.⁴² Poté již bylo nejspíš možné reorganizovat MNV a tedy 23. března se do čela dostal drážní dělník, předseda bezpečnostní komise MNV a člen KSČ Ludvík Fiedler.⁴³ Situace byla ale stále dost nestabilní, jelikož 27. dubna 1948 vznesl předseda Fiedler dotaz o projevení důvěry členů MNV k jeho osobě. Důvěra mu byla i přes údajně štvavou kampaň některých občanů obce jednomyslně projevena. Definitivní tečku za mocenským soubojem udělaly asi až volby na jaře 1948. V obci hlasovalo 572 občanů, z toho 480 pro společnou kandidátku Národní fronty, dále bylo odevzdáno 62 bílých lístků a 30 neplatných lístků tj. 16 %.⁴⁴ Propad sociální demokracie se dá vysvětlit přechodem jejich voličů ke KSČ (v pohledu konvertoval doleva například řídící místní školy František Čížek), ostatní strany přibližně držely své pozice. Odliv členů ČSSD předznamenal její pozdější včlenění do KSČ.⁴⁵ MNV bylo již od roku 1945 angažované a výrazně prokomunistické a prosovětské. František Hladík píše o vývoji v roce 1947:

Linie MNV byla však stále správná a nedošlo u nás k žádným nesprávným názorům a náladám, veřejné mínění převážné většiny občanů bylo přikloněno ke spolupráci hospodářské i politické se Sovětským svazem. Jeho velká pomoc v době velké neúrody po katastrofálním suchu v roce 1947 byla správně chápána. Proto také z Pohledu při oslavě 30. výročí VŘSR byla odeslána pozdravná adresa do Sovětského svazu a její text byl následující:

*Městys Pohled leží na řece Sázavě v okrese Havlíčkův Brod. Až do 9. května 1945 byl pod těžkým německým útlakem. Toho dne byl osvobozen Rudou armádou. K 30. výročí VŘSR přeje občanstvo Pohledu mnoho zdaru SSSR a děkuje mu za osvobození.*⁴⁶

42 Tamtéž

43 LOSENICKÝ, Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 120

44 HLADÍK František, *Únorová kronika*, str. 22

45 PRŮCHA, Václav a , kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5., str. 192

46 HLADÍK František, *Únorová kronika*, str. 18

4 PĚT POÚNOROVÝCH LET 1948-1953

Naším prvořadým úkolem jest postavit pevnou hráz proti imperialistickým choutkám a to tím, že napneme všechny síly, aby byl splněn pětiletý plán na všech úsecích hospodářských. Na každém úseku práce budeme uplatňovat kritiku a sebekritiku, budeme sami od sebe vyžadovat dodržování socialistické zákonitosti, státní disciplíny a všechny zákony, vyhlášky a nařízení budou pro nás závazné. Budeme každý na svém místě a ve svém zaměstnání hájiti mír a zmobilizujeme pro tuto akci nejširší masy lidu, tak jak nás tomu učí strana, vláda a náš dělnický president Klement Gottwald.

Ludvík Fiedler na schůzi MNV Pohled 10. března 1952⁴⁷

4.1 NOVÁ DOBA, DOBA KOMUNISTICKÁ – POLITICKÁ REALITA NOVÉHO MNV

Únor 1948 byl důležitým mezníkem československých dějin. Znamenal dovršení snah komunistické strany o převzetí moci a začátek přeměny charakteru práva, státu, ekonomiky i sociálních věcí.⁴⁸ Po událostmi nabitým roce začala nová doba, doba budování socialismu, kterou bude v obci na pět let symbolizovat předseda MNV Ludvík Fiedler. Ten se nejdříve dostal do čela MNV po reorganizaci výboru 9. května 1947 a v průběhu roku 1948 po krátkém intermezzu znovu.⁴⁹ Byl dělníkem v ČSD a MNV předsedal až do roku 1953. Jeho působení však nebylo zas tak klidné, jako později působení Bedřicha Sedláka. Tím ale předsedovy problémy neskončily. V zápise z rady MNV 19. července 1949 se například uvádí, že byla Anně Průšové uložena pokuta ve výši 500,- Kčs, jelikož urážkami napadla předsedu MNV Ludvíka Fiedlera.⁵⁰ Na MNV byly postupně zřizovány nové komise (dějepisická, spojená sociální a bytová...), které doplnily již stávající. Nejaktivnější byla komise sociální a bytová, která rozhodovala o přidělování bytových jednotek v obci. Zároveň se jednalo o komisi s největší reálnou mocí, jelikož v obci panoval velký nedostatek bytových jednotek, některé byty byly děleny do více jednotek apod. Dále zde fungovaly v obci komise zemědělská, finanční, trestní, kulturní, plánovací, vyživovací. V materiálech MNV se nachází též žádost tajemníka okresního akčního výboru národní fronty J. Grödlá ze dne 2. prosince 1949, ve které žádá místní organizaci KSČ v Pohledu o kádrový posudek Ludvíka Fiedlera. Tajemník chtěl zjistit, jestli byl předseda Fiedler mezi lety 1941-

⁴⁷ HLADÍK, František. *Únorová kronika*. str. 29

⁴⁸ PRŮCHA, Václav a, kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5.

⁴⁹ LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 114

⁵⁰ Místní národní výbor Pohled (1930), číslo archivního souboru 90. Pohled, 1945-1990.

42 členem ilegální organizace železničářů v Havlíčkově Brodě. Samotný kádrový posudek buď sepsán nebyl anebo se nedochoval.

Vláda Ludvíka Fiedlera skončila až v pohnutém roce 1953. Z ONV v Havlíčkově Brodě přišel příkaz, že je nutno aktivněji pracovat na vytvoření nových jednotných zemědělských družstev. V Pohledu samém by si nové JZD jen konkurovalo se státním statkem, který navíc držel nejdůležitější zemědělskou infrastrukturu, a tak bylo i přes plány v padesátých letech od združstevnění obce upuštěno. Kde to však šlo, byla menší osada Simtany, která leží asi kilometr na východ od Pohledu. Zde se začalo jednat o vytvoření JZD. Simtany jsou podlouhlé sídlo rozmístěné v údolí Simtanského potoka. Osada byla vždy výhradně zemědělská (většina místních měla výměru do 5 ha), a tak byla i zde situace pro ustanovení JZD lépe připravena než v Pohledu, kde žili hlavně kovorolníci. Místním 18 rolníkům se do nového kolektivního uspořádání příliš nechtělo a přesvědčil je až na přelomu 1952 a 1953 příslib pracovní jednotky na 20,- Kčs. Dne 7. února 1953 podepsalo 15 zemědělců ze Simtan přihlášku do JZD. Z 15 podpisů bylo však 7 ženských neb manželky podepisovaly přihlášku za své manžele, kteří pracovali ještě v jiném zaměstnání. Ustavující schůze se konala 16. února 1953 a družstvo si ze svých členů zvolilo předsedu, místopředsedu a pokladníka. Zároveň se dohodlo, že přejdou rovnou na III. typ, tedy na společnou rostlinnou i živočišnou výrobu. Byl ustaven osevní plán a jarní práce zdárně proběhly, takže se mohl určit 1. červen 1953 jako den družstevního svodu dobytka.

Bohužel pro osud simtanského JZD byl 1. červen také den oznámení provedení měnové reformy v Československu. Měnová reforma znamenala znehodnocení úspor všech vrstev obyvatelstva a snížila jejich reálné příjmy.⁵¹ Přepočtem 1 ku 5 klesla pracovní jednotka na 4,- Kčs a nadšení družstevníků již tak vyvolané spíše zvenčí kleslo na bod mrazu. Předseda Pátek odmítl provést shon dobytka, a i s místopředsedou na svou funkci rezignoval a z družstva se odhlásil. Do situace se vložil MNV v Pohledu a pohledský VO KSČ, a i po konzultaci z ONV Havlíčkův Brod bylo rozhodnuto pokusit se zachránit družstvo stůj co stůj. Do funkce předsedy JZD v Simtanech se z vlastní iniciativy dostal Ludvík Fiedler. Dovedl však JZD jen do konce roku, jelikož v průběhu žní podala odhlášku většina družstevníků a na podzim družstvo zaniklo docela.⁵² Ludvík Fiedler byl 23. srpna 1953 odvolán ONV Havlíčkův Brod z funkce předsedy MNV a na jeho místo byl dosazen Bedřich Sedlák.⁵³ Zůstává dodnes spekulací, že tento neúspěch stál Ludvíka Fiedlera místo předsedy MNV, jelikož o této časové a logické souslednosti není v kronikách, ani v knihách ani zmínka. Zdá se, že celá situace kolem JZD Simtany nebyla místním příliš pohodlnou, a tak se Jan Losenický i František Hladík omezili na prostý popis faktů. Co však z pramenů jasné je, že Ludvík Fiedler od roku 1954 zcela zmizel z pohledské politické scény a nebyl již dále vůbec zmiňován, a to ani ve vzpomínkách na bývalé funkcionáře pohledského MNV a

51 KALINOVÁ, Lenka. Společenské proměny v čase socialistického experimentu: k sociálním dějinám v letech 1945-1969. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1536-5., str. 195

52 HLADÍK, František. *Ta naše pole*. 1979. str. 40-43

53 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 152

KSČ, což z něj dělá výjimku. V obci však nadále žil a nejspíš nebyl za svůj neúspěch při združstevnění Simtan postihován.

Odchod Ludvíka Fiedlera z pozice předsedy MNV je časově i fakticky paralelní s odchodem J.V. Stalina a Klementa Gottwalda na věčnost. Uvolněný mocenský prostor po roce 1953 zaujali (staro)noví a konsolidované komunistické panství se mohlo vydat novým kurzem vstříc ekonomickým a sociálním reformám.

54

4.2 HOSPODÁŘSKÁ SITUACE V OBCI

Mohlo by se zdát, že hospodářství v Pohledu bude koncentrováno hlavně kolem velkostatku. Ten vsutku byl největším zaměstnavatelem v obci, ale nebyl zdaleka jediným. Kolem velkostatku se vytvořila celkem pestrá průmyslová skladba, založena vrchnostenskou správou již v období první republiky. Tento proces šel ruku v ruce také se snahou vrchnosti konsolidovat moc v obci skupováním soukromých sekundárních zpracovatelských jednotek, jako třeba mlýnů apod. Jako příklad můžeme uvést mlýn “Hrubých“. Ten byl vykoupen ve dvacátých letech a přestavěn na říční elektrárnu, která sloužila k elektrickému osvětlení obce od roku 1934.⁵⁵

Velkostatek převzaly od 1. června 1948 Československé státní statky, ředitelství Příbyslav. Až do počátku mechanizace v 50. letech mělo pohledské zemědělství problém se stiháním pracovních úkolů. Se žněmi tedy museli pomáhat brigádnice a brigádníci (např. železničáři z Havlíčkova Brodu odpracovali v roce 1949 892 brigádnických hodin), stejně jako Státní traktorová stanice v Havlíčkově Brodě.⁵⁶ Zemědělská pozice statku však nebyla nikterak dominantní – po pozemkových reformách po roce 1945 vzniklo v Pohledu množství nových malozemědělců, kteří byli ještě jinde zaměstnáni (např. u drah) nebo vykonávali menší řemeslo. V obci dříve koncentrované kolem velkostatku, který pro svou činnost používal již i první mechanizace tak šlo o krok zpět, jelikož noví rolníci neměli na inovace kapitál, a tak se vraceli ke koňským potahům a pracovali hlavně ručně.

Tuto paradoxní situaci vyřešil až 2. května 1952 příjezd Ing. Kučery z KNV Jihlava (nebo ONV Havlíčkův Brod, zde se Hladíkovo líčení výjimečně rozchází se záznamy ONV Havlíčkův Brod), který na místní působil v tom smyslu, aby svou půdu v zájmu republiky předali. V obci byl určitě ještě několikrát, ale jeho působení je obestřeno záhadným stínem, jako by za ním bylo i něco více než osvětové přednášky. Do 1. listopadu 1952 předalo 29 držitelů zemědělské půdy v Pohledu svou půdu Státnímu statku. Většina jich byla z Pohledu. V blízkých Simtanech náležejících k Pohledu předávali půdu ti, kteří přesahovali do pohledského katastru, čímž došlo ke sjednocení dříve na menší pruhy rozdělených polí. K početné skupině

54 PRŮCHA, Václav a , kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5., str. 278

55 HLADÍK František, *Ta naše pole*. 1979. str. 5-6

56 HLADÍK, František, *Únorová kronika*. str. 20

těchto malých vlastníků však musíme připočíst ještě ty větší. Kolem Pohledu se dodnes nachází více samostatných větších statků, které vznikly nejspíše kolem původních svobodníků kláštera ještě v 18. století. Jedním z nich byl na svahu jižního kopce (dodnes nazývaného “Dušák“-Duškův kopec) nad Pohledem statek Josefa Duška, který byl pro místní symbolem tropy kulaka. Již před rokem 1948 byl pro místní nesnesitelným, nutil nájemníky svého domu v centru obce k placení horentních sum, zaměstnával nájemné zemědělské dělníky ze Slovenska, jelikož byli výrazně levnější, kterým zadával podle Hladíka tvrdou práci. Dne 6. února 1947 mu tak byl vyvlastněn první z řady pozemků.⁵⁷ Po roce 1948 se cítil stále sebevědomě, odmítal dodávat předepsané zemědělské dodávky a obecně se vzpíral místní samosprávě. František Hladík uvádí, že ředil mléko na prodej, za což byl v roce 1949 pokutován 10 000,- Kčs a místním musel ještě nad to vydat 15 000,- Kčs jako náhradu škody. Zdá se, že ho tato epizoda, ať už Dušek mléko ředil nebo ne, zlomila, jelikož se snad přestal řádně starat o své polnosti. V kombinaci s neustálým dorážením MNV situace došla tak daleko, že byly jeho pozemky sklízeny brigádami organizovanými MNV. Dne 25. března 1952 se rada MNV usnesla, že pozemky Josefa Duška budou podle zákona č. 55/47 Sb. přiděleny do nuceného nájmu Státnímu statku, jelikož Dušek na jaře nezasel⁵⁸. Movitý majetek a zvířectvo byly rozděleny místním zemědělcům a institucím. Dušek byl ještě téhož roku ze svého bytu i z Pohledu vystěhován. Ostatní svobodníci se po této epizodě snažili příliš nevyčínat a přežili ještě pár let samostatně, než byly i jejich pozemky přiděleny Státnímu statku. Do roku 1960 se postupně likvidují i ostatní menší soukromé zemědělské jednotky v Pohledu.

Pokračující socializace se dotkla také služeb. V roce 1952 převzalo družstvo Jednota hostince Františka Pařila a Anny Pařilové. Státní statek převzal kovářskou živnost Jaroslava Svobody a kolářskou Jana Mišty.⁵⁹

Důležitým hospodářským impulsem, který měl přesah i do sociální oblasti bylo dobudování dvoukolejné trati Havlíčkův Brod – Brno v rámci první pětiletky. Na trati se u Pohledu začalo pracovat již v období první republiky, ale práce až do roku 1952 postupovaly pomalu, jelikož byly vykonávány převážně ručně bez většího zapojení mechanizace.⁶⁰ V roce 1953 se do prací zapojila i vojenská technická jednotka (nejspíše z Pomocných technických praporů). Překotné tempo stavby zapříčinilo i pár stavebních omylů jako například nevhodná regulace řeky Sázavy, problematická výstavba podjezdů železničního mostu po obou březích řeky nebo chybějící podchody na nově vybudovaném rozsáhlém nádraží na východě obce.⁶¹ Trať byla slavnostně otevřena 20. prosince 1953 a obci přinesla sice lepší spojení, avšak také problém s přesunutím nádraží na východ obce. Nádraží stojí na kraji obce a oproti původní budově, která byla prakticky v centru, je velmi odlehlé.⁶²

57 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 112

58 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 142

59 HLADÍK, František. *Únorová kronika*. str. 27

60 HLADÍK, František, *Tepna Vysočiny*.1984.str. 43-45

61 HLADÍK, František, *Tepna Vysočiny*.1984.str. 53-55

62 HLADÍK, František, *Tepna Vysočiny*.1984.str. 59

Pro potřeby stavby železniční trati byl za obcí na východní straně v roce 1939 otevřen kamenolom. Dodával kámen a štěrk pro stavbu mostů, náspů a také pro regulaci řeky Sázavy, která byla provedena v průběhu stavby. Později byl uzavřen a v padesátých letech znovu otevřen. Spolu se Státním statkem se stal hlavním hospodářským celkem v obci.

4.3 SOCIÁLNÍ SITUACE V OBCI

Ohledně bytové otázky se v obci po většinu prvního sledovaného období, tedy 1945-1953, téměř nic nevykonalo. Počet domů v roce 1950 byl stejný jako v roce 1945 tedy 138 domů.⁶³ Zajímavější kauzu představuje jen tzv. Grögrova vila. Ta stojí na úpatí kopce Pfafenberku na severu obce a nechal si ji postavit v secesním stylu tehdejší správce velkostatku. Byla až do 80. let zdaleka nejhonosnějším rodinným domem v Pohledu, po roce 1948 se pak dostala do správy ministerstva školství a střídaly se v ní různé bytové koncepce. Na schůzi MNV konané 4. července 1950 se výbor rozhodl na žádost místní organizace KSČ vyslat na ministerstvo deputaci, aby žádala přidělení bytových jednotek potřebným občanům v obci. Prozatím ve vile bydlel místní štábní SNB a obvodní lékař. Na schůzi konané 25. července 1950 byla čtena odpověď ministerstva, že klidně vilu i s přilehlým polem, zahradou a lesem MNV odprodá. MNV vilu odkoupila a zbytek pozemků nabídla státnímu statku. V následujícím roce se pak do vily nastěhoval Bedřich Sedlák, člen výboru a KSČ, drážní dělník. Jen pro zajímavost za byt ve vile platil 1800 Kčs ročně. Předseda MNV v Pohledu (v té době Ludvík Fiedler) si v roce 1951 přišel na 18 000 Kč ročně. Vilu sdílel s dalšími nájemníky.

Jednou z nejdůležitějších organizací v obci byl, a dodnes zůstává Sokol. Institucionální vyžití v něm hledalo v roce 1950 98 obyvatel Pohledu. Nejdůležitějším počinem Sokola v prvním sledovaném období bylo v roce 1949 vybudování kulturního střediska v obci – kina – a jeho následné provozování.⁶⁴ Do tohoto díla od začátku zasahoval pozitivně i negativně MNV. Promítaly se filmy české i zahraniční. Kino, jakožto náhrada kulturního domu sloužilo také k pořádání manifestačních akcí MNV, kulturních představení, zábav a plesů. Například se v kině pořádala tryzna za K. Gottwalda a J. V. Stalina. Kino bylo Sokolu 1. dubna 1957 odebráno⁶⁵, ale podle údajů v kronice Jana Losenického snad měl MNV podle usnesení z 3. července 1957 platit Sokolu nájemné.⁶⁶ Přestože nebyl spolek primárně sportovní, tak se v průběhu dvacátého století stal v této oblasti dominantním, a ne jinak tomu bylo v Pohledu. V místní organizaci ale probíhal především po válce konflikt mezi sportovně a spolkově-konzervativně naladěným členstvem.⁶⁷ Nejoblíbenějším sportem se stal pochopitelně fotbal, který navazoval na činnost mužstva za války. Neměl ale na začátku námi sledovaného období v Pohledu lehkou cestu, a to doslova. Mezi lety 1945-1953 totiž vznikla přes fotbalové hřiště průjezdní cesta, po které si cestu na pole zkracovali místní

63 HLADÍK, František. *Výstavba v Pohledu*. 1984. str. 69

64 HLADÍK, František. *Sport v Pohledu I. část*. 1989. str. 18

65 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 172

66 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 174

67 HLADÍK, František. *Sport v Pohledu II. část – fotbal*. 1989. str. 26

zemědělci. Plocha sloužila pro neorganizované hraní a sportování. Hřiště se pro fotbal povedlo upravit až v roce 1953 za pomoci buldozeru ze stavby dvoukolejné železnice. Na jaře 1954 se tedy začal fotbal v Pohledu rozvíjet naplno, i když již před tím se hrálo na provizorním hřišti na louce a na plochách soupeřů v okolí. V kronice Sokola je o tom jen malá noticka, což František Hladík přisoudil nechuti vedení spolku ke sportu. “Kroužek“ kopané se však nevzdal a již v roce 1955 získal v okresním přeboru druhé místo. Velkou konkurenci měl ještě před válkou Sokol v Junáku. Mezi lety 1945-1948 měl Junák přes 100 členů, z nichž jen 10 bylo nad 18 let.⁶⁸ Když byl Junák zakázán, tak si jeho členstvo rozebral Sokol, Pionýr a ČSM.

Tabulka filmů promítaných v kině. Údaje vybrány z kronik.

1949	17 českých	12 ruských	X	6 západních	11 033 diváků
1951	29 československých	77 ruských	7 východních	8 západních	X
1954	Promítá se každou středu, sobotu a neděli	X	X	X	X
1964	172 filmů	X	X	X	8949 diváků

V obci byly již tradičně pořádány tři plesy – hasičský, myslivecký a maškarní. Občas (v letech 1949, 1950, 1951, 1956) k nim přibyl ještě ples KSČ. Dále byly pořádány Silvestrovské večery, oslavy dne MDŽ, při kterých byly místní ženy obdarovávány květinami a drobnými dary, oficiální oslavy VŘSR, dne míru, 1. máje (na tento svátek dělnictva byly pravidelně vysílány do Havlíčkova Brodu alegorické vozy), vítězného února, mezinárodního dne dětí, oslavy narozenin J. V. Stalina a Klementa Gottwalda, a nakonec i jejich pohřby formou veřejné tryzny v kině. Tyto větší akce byly doplněny besedami, tanečními večery, masopustním průvodem apod. V průběhu 50. let začaly být pořádány pravidelné autobusové zájezdy do Horáckého divadla v Jihlavě, které se udržely až do současnosti. Oslavy měly většinou stejný mustr – zahájení kulturní vložkou dětí, pak projev místního funkcionáře (nejčastěji řídicího Čížka) na téma oslavy, pak další kulturní vložka a buď taneční večer nebo promítání nějakého vhodného filmu.

Největší oporou komunistické moci v obci byla škola. Ředitelem byl do roku 1956 ⁶⁹František Čížek, člen KSČ (původně soc.-dem.) a dlouholetý člen MNV. Podle kádrového posudku byl *ideově na výši, má kladný poměr ke KSČ a k lidové demokracii. Byl učitel RSS, bude učitelem marx-leninského kroužku.* Žáci školy spolu s učiteli tvořili základ kulturních akcí pořádaných MNV při příležitostech oslav VŘSR, osvobození republiky, narozeniny J. V. Stalina, Klementa Gottwalda apod. Sám ředitel Čížek pronášel pravidelně na těchto akcích, i na schůzích MNV projevy s agitačním a propagačním obsahem, první takový proslov je doložen při výročí VŘSR již 8. listopadu 1946.⁷⁰ Ze zápisů Jana

68 HLADÍK, František. *Sport v Pohledu I. část.* 1989. str. 16

69 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 170

70 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 105

Losenického se zdá, že ředitel Čížek byl jednou z nejdůležitějších opor na obci. Pod jeho vedením škola vyhrávala okresní soutěže sběru surovin, pravidelně se účastnila polních prací, poklizení v obci, chmelových brigád apod. V roce 1952 například odpracovali žáci 3107 brigádnických hodin. Zajímavé bylo, jak úspěšná byla v obci tzv. "Lánská akce". Akce měla přilákat do těžkého průmyslu a zemědělství co nejvíce mladých lidí. V roce 1952 se v Pohledu do akce přihlásilo 6 žáků z toho 2 na slévače, 2 na hutníky a 2 na horníky, což byl i v krajském srovnání úctyhodný počet. Škola pro své žáky organizovala i různé výlety, sportovní akce (cyklistika, turistika), bojová a pochodová cvičení a byly na ni navázány různé zájmové kroužky. V roce 1953 byly při škole kroužky technický, pěstitelský, pěvecký, modelářský, zdravotnický, později také fotokroužek, přírodovědecký, gymnastický a výtvarný.⁷¹ Po škole šla mládež do ČSM, který se realizoval hlavně v hudbě, ale také třeba při sběru mandelinky, polních pracích apod.⁷²

V období 1948-1956 spravoval pohledskou farnost P. Jan (Josef) Lebeda.⁷³ Tento kněz byl trápen těžkými nemocemi oběhového systému, a i psychicky byl velmi labilní. I pod dojmem místní situace byl zcela poslušen státní církevní politiky. Jeho podřízenost lze demonstrovat například na kauze kolem čtení pastýřského listu kardinála Berana v roce 1949. Dne 19. června 1949, což byla neděle, se po celém okrese konaly kontroly duchovních. V dokumentu, který se dochoval v aktech OAV NF se o všech kněžích v okrese připravovalo rozsáhlé hlášení k různým otázkám – jaké mají názory, jak se zachovají při čtení listu apod. P. Lebeda při kontrole sdělil, že neměl v úmyslu list číst a ani ho nakonec při mši svatě nečetl, ani nezmínil. Je tím ze všech okresních katolických kněží, kteří list buď přečetli nebo se ho alespoň dotkli v kázání jedním z nejposlušnějších státního zákazu.⁷⁴ Pohledskou farnost také zasáhlo vládní nařízení z 1. ledna 1950 o civilních sňatcích. František Hladík zmiňuje, že se ještě na silvestra roku 1949 v kostele vzaly dva páry a byly později rozčarovány, když se v novém roce ke sňatku na MNV rozdávaly zvláštní poukázky na ložní prádlo. V době přidělového systému se jednalo o jasný záměr civilní sňatky propagovat.⁷⁵ Od roku 1957 převzal MNV i církevní hřbitov a farnosti zůstaly jen dva kostely a fara, kde je za zavřenými dveřmi omezena na duchovní činnost.⁷⁶

71 LOSENICKÝ, Jan. *Pamětní kniha obce Pohledu*. str. 156

72 LOSENICKÝ Jan, *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 138

73PFEYFAR P. Matyáš Maria, *Bývalý cisterciácký klášter v Pohledu, překlad kroniky*, Římskokatolická farnost Pohled 2015, str. 90

74 *Národní fronta – okresní výbor Havlíčkův Brod, 1948-1990, číslo archivního souboru 458*. Havlíčkův Brod, 1949, zpráva zmocněnců ONV, OAV-NF a členů OV KSČ Havlíčkův Brod o výzvě duchovním okresu Havlíčkův Brod ohledně pastýřského listu arcibiskupa pražského

75 HLADÍK, František. *Únorová kronika*. Str. 24

76 LOSENICKÝ, Jan. *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 172

5 OBDOBÍ LIDOVÉ DEMOKRACIE

V POHLEDU 1953-1971

5.1 (BEZE) ZMĚNY – UPEVNĚNÍ A

KONSOLIDOVÁNÍ SOCIALISMU V OBCI

Název kapitoly napovídá, že výklad nyní stojí na prahu mnohem delšího období. Zatímco předešlá kapitola se zabývala pěti lety mezi roky 1948 a 1953, následující část předkládané práce analyzuje dobu více jak třikrát delší, a tedy 18 let, během níž byl předsedou MNV Pohled Bedřich Sedlák. Hlavním důvodem pro toto nestejně rozdělení byl jednak odlišný přístup nového předsedy k záležitostem obce, jednak důsledky jeho působení a stabilizace vztahu v obci.

Je příznačné, že v kronikách Losenického i posléze Hladíka nelze vysledovat výraznější změnu v kontinuitě života v obci. Státní statek dosahoval stále vyšších výnosů, prasata tloustla a krávy dojily, občané předávali své pozemky v zájmu státu do státních rukou. V obci se pořádaly v kině tradiční tři plesy a ČSM je doplňoval několika tanečními zábavami. Sokol cvičil a zápasil s fotbalem, jakožto novým bláznovstvím mladých. Škola pod Františkem Čížkem i pod Josefem Milichovským produkovala stabilní množství poslušných dívek a chlapců s pionýrskými šátky kolem krku. Zdá se však, že právě v tomto dlouhém pomalém postupu vpřed tkví hlavní znak fungování pohledské místní samosprávy po náročných letech 1945-1953.

Největší vliv získal a do roku 1971 držel dlouholetý člen KSČ, drážní dělník Bedřich Sedlák. V obci měl stabilní a silnou pozici, kterou nejspíš nikdo významně neohrožoval. Muselo se mu celkem obstojně dařit, jelikož po pěti letech si 29. ledna 1958 koupil od MNV bývalou vilu Ing. Grögra za 40 000,- Kč a po půl roce 9. července 1958 i zahradu, která s domem sousedí za cenu 50 haléřů za 1 m².⁷⁷ Na rozdíl od Ludvíka Fiedlera, který vystupoval v kronikách často jako aktér, v nich Bedřich Sedlák jen volně proplouvá. Rozhodování v této éře se líčí jako kolektivní výborové a na předsedu nebyla upřená taková pozornost. Je proto těžké z obecných záznamů extrahovat něco více o vztahu moci a místních, avšak vzhledem k tomu, jak se obec zdárně v tomto období vyvíjela, tak nejspíš není příliš divoká hypotéza, že se předsedovi Sedlákovi povedlo situaci zkonsolidovat a na základě širokého konsensu místních v obci i udržet.

Abychom tuto hypotézu podpořili alespoň jedním rozsáhlejším případem, uveďme zde příklad dobrovolnické práce za socialismu, která měla vést k účelnému zvelebení obce. V roce 1961 byla zahájena jako dodatečná akce Z v Pohledu stavba koupaliště. Koupaliště se budovalo ve svahu kopce Pfafenberku u státní silnice. Vodu do stále fungující vodní stavby celoročně přivádí potůček od sv. Anny, který byl a dodnes je díky místním geomorfologickým podmínkám přirozeně velmi čistý (přímo v areálu sv. Anny se nachází vydatné prameniště a samotný poutní areál

⁷⁷ LOSENICKÝ, Jan. *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 178-179

vznikl kolem svatoanenského léčivého pramene). Stavba byla dokončena a zkolaudována v roce 1963 a trvala tedy pouhé dva roky čistě dobrovolnické práce. Otevřena pro veřejnost byla slavnostně 1. července 1963, tedy přesně pro letní sezonu. Dílo v hodnotě 250 000,- Kčs stálo místní více jak 8000 brigádnických hodin. Z toho 1300 hodin měl na svém kontě Oldřich Hladík, řidič ČSAD, který celý podnik vymyslel a vedl. Skutečné náklady na stavbu byly cca 78 000 Kčs, a tak akce ušetřila cca 172 000,- Kčs. V době dokončení neměl své koupaliště ani Havlíčkův Brod, ani jiná větší města v okolí jako Příbyslav, Chotěboř, Polná nebo Světlá nad Sázavou. Koupaliště bylo postaveno velmi kvalitně, bylo do půlky vybetonované, nabízelo dokonce písečnou pláž, občerstvení a samostatné záchody. Akce byla pochvalně zmíněna v týdeníku Cesta Vysočiny, krajském deníku Pochodeň, který byl orgánem východočeského KV KSČ i v celostátním deníku Svobodné slovo. O tom, že koupaliště byla stavba nadmíru úspěšná a dodnes ojedinělá svědčila i návštěvnost – hned v červenci po otevření bylo napočítáno přes 500 návštěvníků.⁷⁸ Je jasné, že bez součinnosti občanů obce s MNV i ostatními místními institucemi (škola, Prefa, Státní statek, Jednota) by tak rozsáhlá stavba s pouze sportovně-relaxačním účelem nemohla být provedena bez toho, aby byla situace v obci dostatečně stabilní. Jako doplňující příklad můžeme uvést to, že Pohled v roce 1967 získala spolu s dalšími 4 obcemi po dvouleté soutěži titul Obec vzorné agitace.

5.2 HOSPODÁŘSKÁ SITUACE V OBCI

Největší posun z hospodářských institucí v Pohledu zaznamenal Státní statek, který si mezi lety 1957-1960 pod sebe stáhl všechny zbývající zemědělské usedlosti nad 0,5 ha. Ještě v roce 1955 byl soukromý zemědělský sektor v obci téměř dvakrát větší, než státní – cca 220 ha státní versus 387,91 ha soukromých. To se však velmi rychle změnilo a do roku 1960 již byl Státní statek jediným důležitým zemědělským producentem v Pohledu.⁷⁹ V tomto období se do Státního statku přidávají také rolníci ze Simtan, kteří se před pěti lety neúspěšně pokusili o združstevnění. Původní doména velkostatku se tak po cca 15 letech opět zcelila do jednoho hospodářského celku.

Rok	Obhospodařovaná plocha
1955	219,9 ha
1957	827 ha
1958	890 ha

Státní statek se v tomto období rozhodl zkonsolidovaný hospodářský komplex rozšířit a modernizovat. V roce 1959 započala stavba kravína, který se nedařilo dlouho dostavět a do provozu byl uveden až v roce 1963. Tato zdlouhavost dala Pohledu i negativní národní proslulost, jelikož se kravín jako karikatura i s odpovídajícím vysvětlujícím popisem dostal do časopisu Dikobraz. Na případu

⁷⁸ HLADÍK, František. *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 259-288

⁷⁹ HLADÍK, František. *Ta naše pole*. 1979. str. 27

byly demonstrovány problémy s dostavováním rozestavěných budov.⁸⁰ Z tohoto příkladu se ale správa statku poučila a novou bramborárnu se povedlo dostavět 1963-64. V roce 1970 byla postavena sušička obilí. Na ní můžeme demonstrovat největší konflikt mezi statkem a obyvateli obce, který primárně vycházel z umístění statku v centru obce. Do té doby produkoval velkostatek imise hlavně ve dne, a to převážně prostřednictvím prachového znečištění od projíždějících zemědělských strojů. Sušička, která v době žní jela nepřetržitě dnem i nocí přirozeně svým hlukem rušila. Toto pro obě strany nepohodlné uspořádání hospodářské výroby v Pohledu bylo později na přelom 70.-80. let vyřešeno přesunutím statku do nového provozu na západ směrem k Havlíčkovu Brodu.⁸¹ V roce 1965 byl vystavěn nový kovový sklad, který předznamenal dokončení modernizace v sedmdesátých letech. V průběhu druhé půlky padesátých, a hlavně v šedesátých letech proběhla také mechanizace výroby. V roce 1961 měl státní statek 8 traktorů a 4 kombajny. Tento stav se do roku 1972 navýšil na 16 traktorů, 4 kombajny (modernizované), 5 samosběracích vozů a množství dalších drobnějších strojů. Postup mechanizace je znatelný také v potřebě tažných koní, kterých bylo v roce 1961, zatímco v roce 1973 již jen 9.⁸²

Stále významnější je i vliv dvoukolejné hlavní železniční trati, která byla mezi lety 1964-1966 elektrifikována. Elektrifikace dala obci nová spojení na Prahu i na Brno a zkrátila jízdu rychlíkem o 20 minut a osobních vlaků o 45 minut. Další úlevu pro obyvatele Pohledu znamenalo i to, že obyvatelé domů u trati již nebyli obtěžováni kouřem a sazemi z projíždějících parních lokomotiv. Počet zaměstnanců se až do zavedení automatizovaného zabezpečení pohyboval kolem dvaceti, přičemž většina byla místních.⁸³

V roce 1959 byl znovuobnoven provoz také v železničním lomu na břehu Sázavy pod Simtany. Lom byl primárně určen pro produkci šterku a lomového kamene pro potřeby železničních staveb. V roce 1961 byly též zahájeny odstřely, které jsou až dodnes celoročním koloritem života v Pohledu. Podle kroniky Františka Hladíka plnil lom pravidelně plán na 100 i více procent, což znamenalo těžbu cca 40 000 tun šterkovin a lomového kamene.⁸⁴ Těžba se postupně zvětšovala a již v roce 1965 těžil kamenolom kolem 60 000 tun kamene a zavedl dvousměnný provoz pro 40 zaměstnanců.⁸⁵ Jako druhý stavební podnik v obci stále fungovala cementárna pana Mokrého, která byla již před svým znárodněním 13. srpna 1957 zapojena do východočeské Prefy. I v nových poměrech však Mokřý zůstával vedoucím cementárny a od zavedení plánované ekonomik každý rok až do roku 1962 cementárna splnila nebo překročila plán. V roce 1962 píše Hladík, že vztahy podniku a obce jsou velmi dobré a MNV často využívá brigády zaměstnanců Prefy ke zvelebování obce. V roce 1962 odpracovali zaměstnanci Prefy 300 brigádnických hodin.⁸⁶

80 HLADÍK, František. *Ta naše pole*.1979.str. 31

81 HLADÍK, František. *Ta naše pole*.1979. str. 31

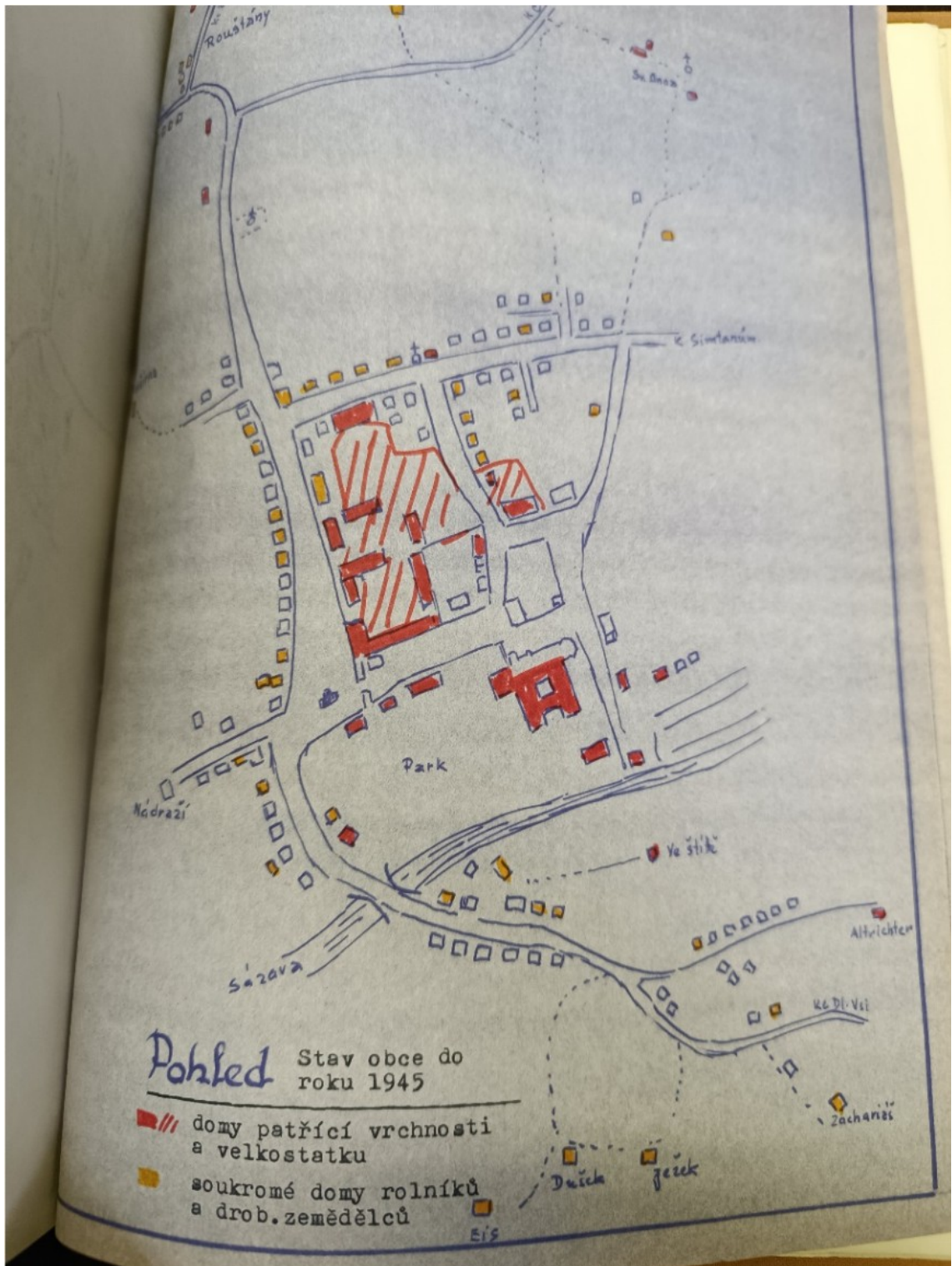
82 HLADÍK, František. *Ta naše pole*.1979.str. 33

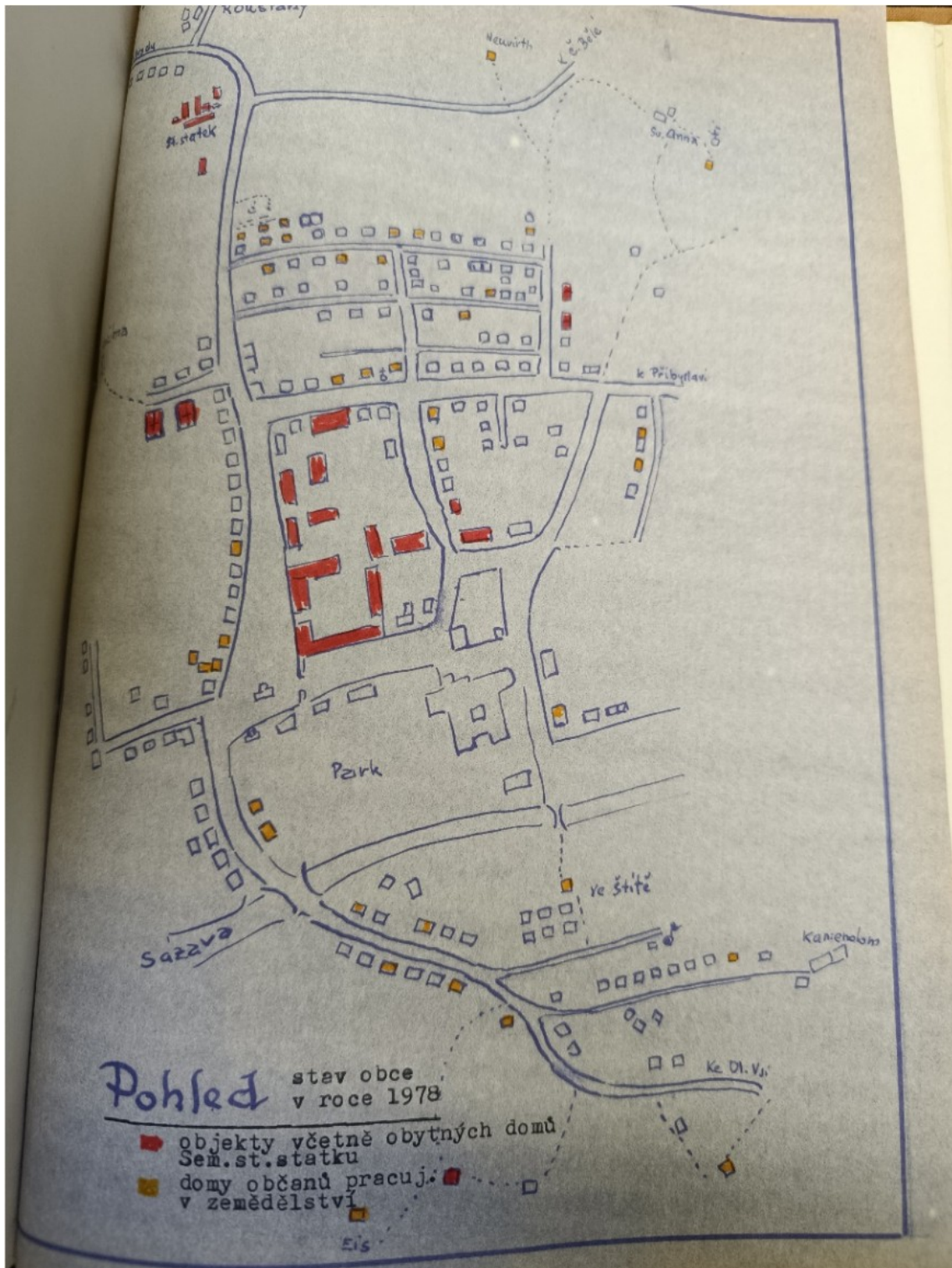
83 HLADÍK, František. *Tepna Vysočiny*.1984. str. 73-74, 91

84 HLADÍK, František. *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 219-220

85 HLADÍK, František. *Pamětní kniha obce Pohledu II. díl*, str. 170

86 HLADÍK, František. *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 244

5.3 SOCIÁLNÍ SITUACE V OBCI

V obci v roce 1961 žilo 880 osob, z toho 428 mužů a 452 žen. Největší zaměstnaneckou skupinou byli průmysloví dělníci (164 osob) a zemědělství dělníci (79 osob). V průmyslu dominovali muži 75 % a v zemědělství byla situace téměř vyrovnaná 60 % na 40 % žen.⁸⁹ V Pohledu stálo 157 domů (z toho 146 rodinných), ve kterých bylo 85 % nezávadných a 15 % závadných (vlhkých) bytů. MNV spravoval 6 domů. Koupelen bylo v celé obci včetně Simtan 71 (domů i se Simtany 177). Celkem bylo v Pohledu 9154 m² obytné plochy bytů (cca 10,4 m² na osobu). Do roku 1970 došlo ke značnému zlepšení vybavenosti domácností, neboť dle statistiky bylo v tomto roce v obci 182 domů a v nich minimálně 122 koupelen a sprchových koutů. Pozoruhodný fakt, že v obci bylo o 27 více televizorů (178) než elektrických chladniček (151). Ty předčily televizory o jeden kus v roce 1980.⁹⁰ Tento trend postupně zvyšujících se výdajů obyvatelstva na spotřební zboží byl společný pro celé Československo.⁹¹ Srovnání se světem však tyto vzrůstající čísla dává do kontextu. Mezi lety 1960, kdy byl vzrůst příjmů rakouských a československých domácností zhruba na stejné úrovni, tak v roce 1964 již byly příjmy domácností v Rakousku o cca 30% vyšší. Proklamované zlepšování sociální situace tedy nenaplnovalo potenciál doby.⁹²

Na řešení bytové situace se podílel i státní statek. V roce 1959 nechal postavit dva dvojdomky na kraji obce, v roce 1963 obytný dům areálu velkostatku, v roce 1965 dvoj domek, a nakonec v roce 1976-1978 dva patrové bytové domy.⁹³ Mimo to nabízel též svým zaměstnancům výhodné stavební půjčky tzv. podnikové nebo také stabilizační, ale hlavně bezúročné. Půjčky poskytovaly podniky, které trpěly nedostatkem zaměstnanců, a protože nejvíce nedostatkem trpělo zemědělství, tak právě státní podnik na ně byl velmi štedrý. Část půjčky mohla být dokonce po určité odpracované době zaměstnanci odepsána.⁹⁴ V Pohledu bylo toto opatření přijato velmi vlídně, neboť si do roku 1984 za její pomoci postavilo dům nejméně 20 obyvatel. Samozřejmostí pak bylo výhodné nebo zcela bezúplatné zapůjčení nákladních a traktorů na odvoz stavebního materiálu.⁹⁵ Lom, druhý nejvýznamnější zaměstnavatel v obci se na bytové výstavbě vůbec nepodílel. V roce 1965 se sice jednalo o výstavbě řadových domů pro zaměstnance, ale k ničemu nedošlo a zaměstnanci si domy postupně vybudovali sami.⁹⁶ Ke zvýšení občanské vybavenosti přispěla i 1. října 1962 otevřená samoobsluha, která nahradila dřívější

89 HLADÍK, František. *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 204

90 HLADÍK, František. *Výstavba v Pohledu*. 1984. str. 85

91 PRŮCHA, Václav a , kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5., str. 642-649

92 KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu: k sociálním dějinám v letech 1945-1969*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1536-5. str. 257

93 HLADÍK, František. *Ta naše pole*. 1979. str. 31

94 PRŮCHA, Václav a , kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5., str. 525

95 HLADÍK, František. *Výstavba v Pohledu*. 1984. str.44-47

96 HLADÍK, František. *Výstavba v Pohledu*. 1984. str. 103

obchod rodiny Hladíkových sousedící se sklady dřívějšího rolnického družstva.⁹⁷ Dále byl v roce 1962 v obci holič, kadeřnice, krejčí, švadlena, betonář, zedníci, 2 hostince v Pohledu, jeden u sv. Anny, obchod s mlékem a pečivem, textilní obchod a řeznictví.⁹⁸

Sokol měl v roce 1960 již 150 členů (z toho 47 dospělých). V roce 1969 měl Sokol 125 členů, z toho 67 dospělých. V činnosti byly dva oddíly, a to základní tělesné výchovy a fotbalový. Zúčastnil se také II. spartakiády v roce 1960 – na celostátní cvičení vyslal 28 cvičenců. Na I. ani na III. spartakiádu v roce 1965 nevyslal Pohled nikoho. Přes zákaz Sokola v roce 1956 je z kronik Františka Hladíka cítit hrdost místních na jejich dlouhou sportovní tradici. Sokol si za celou dobu socialismu nezměnil název, a i cvičení bylo kontinuální. Na I. a II. spartakiádu cvičil pohledské předválečný cvičitel Sokola František Stríška a v kronice je výslovně uvedeno, že tak činil s velkým osobním zaujetím.⁹⁹ Fotbal se po úspěšné stříbrné sezóně 1955 setkal s větším pochopením a postupně i tím, že byl zdaleka nejméně složkou spolek prakticky ovládl. V roce 1956 se předsedou sokolského fotbalového výboru stává Miroslav Hirš, hlavní organizátor fotbalu v obci. Prvotní nadšení však pomalu opadlo, a tak si v roce 1960 sokolský výbor stěžoval, že je oddíl málo aktivní, nepořádá dost tréninků ani zimní přípravu. Na vině byla nejspíš kombinace dlouhodobě špatně organizované okresní soutěže a nezájem členstva o větší přípravu na zápasy. V roce 1962 si tento neblahý stav vyžádal další negativní zmínku v novinách, když byl v periodiku Cesta Vysočiny 18. ledna otištěn článek, který kritizoval nezájem MNV o TJ a nečinnost fotbalistů. Na druhou stranu se však v článku pochvalně píše, že se sokoláci zapojili do brigád a to 1249 hodinami na koupališti a 420 hodinami v zemědělství. Fotbal si tedy i přes změnu v padesátých letech zachoval jakési samostatnější postavení ve spolku. Pokárání nejspíš zafungovalo, jelikož se Pohled v podzimním kole roku 1962 vyšvihl na druhé místo, i když v jarním kole ztratil a přes nejlepší obranu v soutěži se propadl na čtvrté místo. Mimo problémy s členstvím se znovu ozvaly problémy se zázemím. Na hřišti chyběly řádné kabiny mužstva, a i samotná plocha vyžadovala po letech úpravy a revitalizaci. V letech 1965-1967 se znovu ozvaly neshody s vedením Sokola, jehož předsedou byl stále Antonín Dvořák (zároveň předseda místní KSČ). Fotbalisté dokonce uvažovali o odtržení od Sokola a ustavení nového družstva pod ROH Železničního stavitelství (lom Pohled). Soubor vyhrál po intervenci z okresního výboru OV ČSTV v roce 1967 fotbal, když byl zvolen nový výbor, kde, již bylo z 13 členů 9 pro fotbal. Hned v tomto roce se začaly stavět nové zděné kabiny.¹⁰⁰

Farnost spravoval v tomto období P. Němeček, který ale již od roku 1962 v obci přímo nesídlil a spravoval svůj pohledský úřad z Havlíčkova Brodu, kam byl přeložen. Pokračoval tak proces okleštění místní farnosti. Po delším nátlaku ze strany ONV byla ode dne 1. prosince 1962 fara bezplatně pronajata MNV pro jeho fungování. Budova fary z 18. století je značně impozantní stavba, o které se dlouho tvrdilo, že ji měl postavit Jan Blažej Santini. Tím je farnost omezena pouze na své

97 HLADÍK, František. *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 239

98 HLADÍK, František. *Pamětní kniha obce Pohledu*, str. 254

99 HLADÍK, František. *Sport v Pohledu I. část*. 1989. str. 20-21

100 HLADÍK, František. *Sport v Pohledu II. část-fotbal*. 1989. str. 24-47

dva farní kostel sv. Ondřeje a sv. Anny. Je nutno zde však zmínit, že P. Němeček se se situací možná až příliš rychle smířil a do Havlíčkova Brodu postupně odvezl nejcennější movitý majetek farnosti, který se zachoval ještě z doby kláštera.

V obci se pořádaly již tradiční tři plesy, taneční zábavy v gesci ČSM, poutňová zábava, kterou pořádal Sokol apod. Kino stále fungovalo, i když po rozšíření televize bojovalo o diváky. V jeho budově se také stále koncentrovaly oficiální oslavy VŘSR, osvobození apod., i když zmizeli oslavy prezidentů, holt se změnila doba. Škola byla stálou oporou místního stranického života a žáci byli využíváni jako kulturní vložka při různých příležitostech. Dále se pořádaly přednášky, besedy, sportovní utkání, výlety, výstavy zahrádkářů apod. Co se týče festivit, tak je situace prakticky nezměněna.

Dalo by se na první pohled soudit, že v obci panovala patriarchální společnost, a že se ženy poslušně zabývaly jen vyšíváním a rozením dětí. Často je s genderovou otázkou svízel nedostatku pramenů. I v kronikách pánů Losenického a Hladíka se ženy příliš nevyskytují, ostatně vždy byly v MNV v minoritě, občas v něm byla jen jediná. I v této otázce však můžeme poděkovat agilním kronikářům, kteří zaznamenali velmi aktivní činnost výboru žen při MNV v Pohledu. Výbor vznikl 1. září 1952 a ihned prosadil, že MNV 5. září 1952 zažádal ONV o zavedení celodenně fungující mateřské školky, pro kterou bude vyvářet nová jídelna ve střední škole.¹⁰¹ Tak se stalo již na jaře roku 1953.¹⁰² Dalším záznamem o činnosti výboru žen je 21. dubna 1953 schválený záměr MNV vybudovat pěšinu pro vlakové cestující, aby nemuseli obcházet polnosti, které stály v přímé cestě na nové vlakové nádraží. Dne 16. února 1957 pak tuto pěšinu ještě dodatečně upravila brigáda ČSM, KSČ a výboru žen.¹⁰³ Výbor žen se velmi aktivně podílel na brigádách a národních směnách v zemědělství, například v srpnu roku 1956.¹⁰⁴ Za rok 1960 odpracoval výbor žen 5332 brigádnických hodin v zemědělství a 250 hodin na úpravě obce. V tomto roce měl výbor 17 členek, což je přibližně 40 pracovních dnů na členku.¹⁰⁵ Podle pramene si ale myslím, že 5332 hodin v zemědělství zahrnuje i práci všech zaměstnankyň Státního statku, kterých bylo ve sledovaném období vždy kolem 40 %. Dle dalších náznaků, zmínek v pramenech apod. se zdá, že místní výbor žen, který působil mezi 50. a 70. lety se rekrutoval hlavně ze zemědělských dělnic a z pracujících matek, které se nesmířily s nedostatečnou občanskou vybaveností a stavem obce. Jejich boj byl ve sledovaném období velmi úspěšný a nutno říct, že jejich požadavky MNV velmi rychle plnil, což se ne vždy dá říct o jiných otázkách.

101 LOSENICKÝ, Jan. *Pamětní kniha obce Pohledu*. str. 144

102 LOSENICKÝ, Jan. *Pamětní kniha obce Pohledu*. str. 155

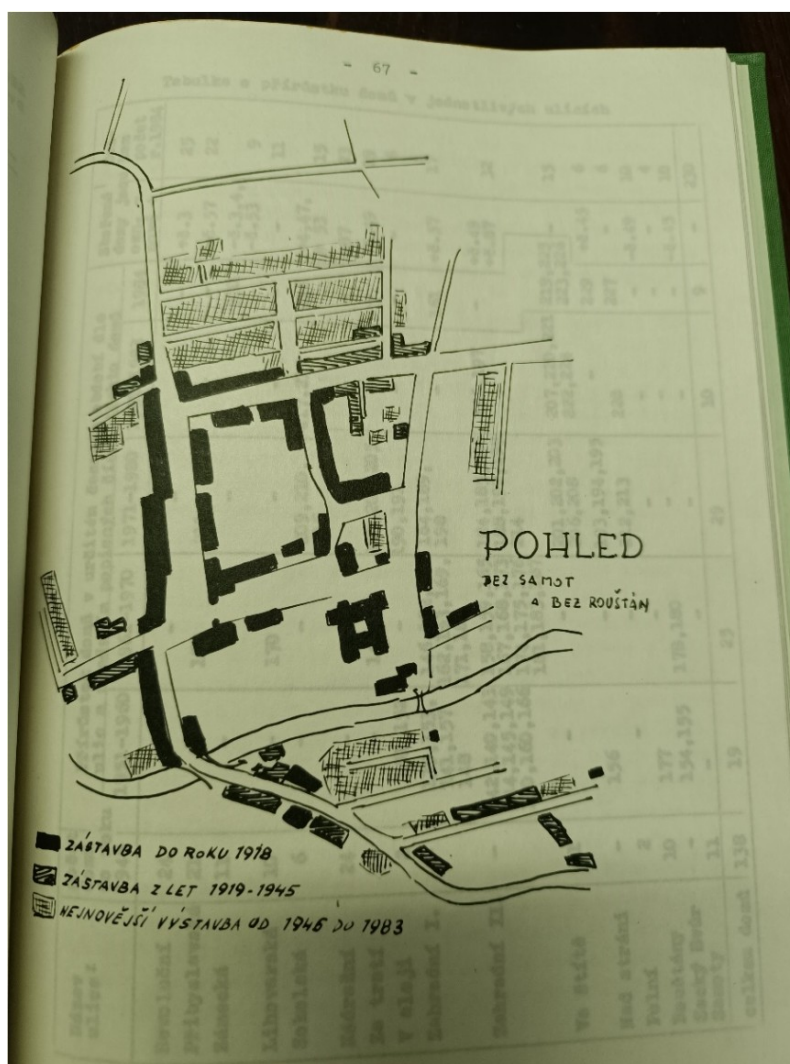
103 LOSENICKÝ, Jan. *Pamětní kniha obce Pohledu*. str. 172

104 LOSENICKÝ, Jan. *Pamětní kniha obce Pohledu*. str. 168

105 HLADÍK, František. *Pamětní kniha obce Pohledu*. str. 196

Tabulka vývoje zástavby od roku 1951 do roku 1983¹⁰⁶

Roky	Nárůst domů	Procentuálně	Roční průměr domů
1951-1960	19	13,8 %	1,9
1961-1970	25	18,1 %	2,5
1971-1980	29	21 %	2,9
1981-1983	10	7,2 %	3,3

107

106 HLADÍK, František. *Výstavba v Pohledu*. 1984. str. 69

107 HLADÍK, František. *Výstavba v Pohledu*. 1984. str. 67

6 ZÁVĚR

Na začátku práce jsme si položili otázku, jestli můžeme o místních diktátorech mluvit i na nižších samosprávných celcích, jako jsou malé obce. K jejímu zodpovězení je však třeba analýzy místní situace v Pohledu. Oba námi sledovaní předsedové MNV v Pohledu měli v obci po dobu svého panování jasné slovo a obec řídili z pozice moci, podpořené členstvím v KSČ. V působení Ludvíka Fiedlera můžeme dokonce rozeznat některé ideologické mantry stalinistického zostřeného třídního boje, které se MNV snažilo převést do praxe (rozkulačení vesnických boháčů, potření původní elity, tvorba nových kolektivních organizací), ale výsledek se zdá být z dostupných pramenů rozpačitý. Je jasné, že se zde nejednalo o mocenský boj skupin „Pohledáků“ mezi sebou, ale že se předseda Fiedler vydával donkichotsky proti něčemu většímu, proti místnímu patriotismu podpořenému místním vítězným národnostním soubojem Čechů proti Němcům.

Jaromír Mrňka ve své knize *Svéhlavá periferie: Každodennost diktatury KSČ na příkladu Šumperska a Zábřežska v letech 1945-1960* v závěru shrnuje své poznatky. V nich dochází k tomu, že základním budovatelem nové mentality a identity v pohraničí byla práce, společně sdílené zážitky z války, ale hlavně sdílený pocit společného nepřítele – nejdříve Němců a pak vnitřního nepřítele, jako třeba kádrů postižených v procesech z 50. let. Tato pojídla však nedokázala vytvořit ze starousedlíků a nových přistěhovalců jednotnou společnost, která by nahradila původní česko-německou. Přebily je problémy s nedostatkem práce, bytů, nerovnoměrným rozdělením obyvatelstva, nevýkonným zemědělstvím a přehnanými představami novousedlíků, kteří se střetli s nedůvěrou starousedlíků.¹⁰⁸

Pohledský příběh je vlastně velmi obdobný. Hluboce zakořeněný odpor k Němcům a dlouho předávaná mantra toho, že místní Češi jsou v první národnostní linii, jelikož tvoří hradbu mezi částmi německého ostrova na sever a na jih od Pohledu, se i po jejich vyhnání dlouho v obci zachovávala. Vítězství místních po válce, ze které získali národnostní čistotu, vlastní pozemky, a i pocit místního triumfu nad vším zlým, co Němci přinesli, vlastně bránilo nahrazení této nacionálně vyhrocené mentality vzešlé z 19. století novou socialistickou ideologií, která by místní přetvořila do podoby občanů pracujících pro republiku, a ne pro své místní zájmy. Domníváme se, že právě tato mentalita „Pohledáka/Pohledáčky“ zamezila Ludvíku Fiedlerovi v provádění nové samosprávné politiky, diktované mu z ONV v Havlíčkově Brodě i obecnou státní politikou. Když pak přišel neúspěch s družstvem v Simtanech v kombinaci se stále nekolektivizovaným hospodářstvím v Pohledu, tak padl za oběť právě tomuto střetu.

Oproti Ludvíku Fiedlerovi se Bedřich Sedlák vydal spíše cestou konsolidace. Z pramenů je vycítit zklidnění situace po roce 1953 a je jasné, že Sedlák byl také mnohem úspěšnější v provádění státních politik na místní úrovni.

108 MRŇKA, Jaromír. *Svéhlavá periferie: Každodennost diktatury KSČ na příkladu Šumperska a Zábřežska*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. ISBN 978-80-87912-34-8. str. 194-199

Za jeho působení se podařilo zkolektivizovat zemědělskou výrobu v Pohledu i v okolí pod hlavičkou Státního statku a byla opuštěna vize JZD v Simtanech i v Pohledu. Obec prošla také stavebním rozvojem, byl vytvořen nový územní plán, který dal obci možnost rozvíjet se v nových ulicích s rodinnými domky. Tím byla také vyřešena dlouhodobá otázka nových bytových jednotek. Obec se rozvíjela i jinak, byla postavena a později přestavěna budova MNV, zveleben zámecký park apod. Rozvoji obce samozřejmě velmi pomáhaly i vnější faktory, jako byla sociální politika státu, vybudování dvoukolejné trati Praha-Brno, její pozdější elektrifikace apod. Jako symbol splynutí původní mentality s novým pořádkem pak považují zcela dobrovolnický vystavěné koupaliště, které se stalo chloubou obce a při jehož výstavbě se spojily téměř všechny organizace a instituce, které v obci působily.

Bedřich Sedlák působil jako předseda MNV v Pohledu celých 18 let mezi 1953-1971. Z pramenů se zdá, že nezaznamenal ve svém fungování žádnou významnější krizi, přelomový rok 1968 a dění kolem něj prošel Pohled prakticky beze změn. V obci zakoupil dobrou adresu v Grögrově vile, kde žijí jeho potomci dodnes. Z funkce odešel již v důchodovém věku a s ním odcházejí i ti, kteří s ním v MNV seděli již od padesátých let, taktéž důchodci. Odpověď na hlavní otázku předložené práce je však značně složitější, než výčet osobních úspěchů jednoho z mnoha aktérů života v Pohledu mezi lety 1945-1971. K posouzení, že by byl Bedřich Sedlák zapojen do patronátního systému podle definice, kterou nabízí Sheila Fitzpatrick¹⁰⁹ nebo jestli zcela naplňuje znaky diktátorských praktik na místní úrovni, které popisuje Marián Lóži¹¹⁰ chybí dostatečné prameny. Bez osobního svědectví zprostředkovaného buď pamětníky nebo autobiografickými prameny se zapojení do patronátně-diktátorského režimu nedá věrohodně prokázat. Fakta, která však výzkum v Pohledu ukázal, dokazují, že oba předsedové MNV se obci snažili řídit odlišným způsobem a naznačují možnost diktátorského řízení. Pro další výzkum se pak naskýtá otázka, do jaké míry byla funkce předsedů na místní úrovni přitažlivá, do jaké míry dávala okusit plodům možného zapojení do patronátního systému a do jaké míry sváděla k diktátorskému vedení, i když třeba vynucenému místní situací, jako byl nedostatek ochotných občanů k práci v samosprávných orgánech.

109 FITZPATRICK, Sheila. Patronage and the Intelligentsia in Stalin's Russia. In: WHEATCROFT, Stephen G. *Challenging Traditional Views of Russian History*. Palgrave Publishers, 2002, s. 94. ISBN 0-333-71239-0.

110 LÓŽI, Marián. *Žít stalinismus: Komunistická strana Československa v době teroru a budování světlých zítřků*. Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta, 2022. str. 60-64

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Archivní soubory uložené ve Státním okresním archivu Havlíčkův Brod

Národní fronta – místní výbor Pohled, 1948-1954 číslo archivního souboru 918

Jednota, lidové spotřební družstvo Pohled, 1952-1956, číslo archivního souboru 829

Lidová škola zemědělská Pohled, 1947-1948, číslo archivního souboru 1834

Místní národní výbor Pohled (1930) 1945-1990, číslo archivního souboru 90

Okresní národní výbor Havlíčkův Brod (1828) 1945-1990 (2002), číslo archivního souboru 1141

Národní fronta – okresní výbor Havlíčkův Brod, 1948-1990, číslo archivního souboru 458

Kroniky

LOSENICKÝ, Jan. *Pamětní kniha obce Pohledu* (1938-1960)

PFEYFAR P. Matyáš Maria, *Bývalý cisterciácký klášter v Pohledu, překlad kroniky*, Římskokatolická farnost Pohled 2015

HLADÍK, František. *Pamětní kniha obce Pohledu* (1960-1989)

Soudobá místně-naučná literatura

HLADÍK, František. *Únorová kronika*.

HLADÍK František. *Kronika válečných let 1939-1945*. 1975.

HLADÍK, František. *Ta naše pole*. 1979.

HLADÍK František. *Válečné dokumenty z let 1939-1945 z Pohledu a okolí*. 1980.

HLADÍK, František. *Výstavba v Pohledu*. 1984.

HLADÍK, František. *Tepna Vysočiny*. 1984.

HLADÍK, František. *Sport v Pohledu I. část*. 1989.

HLADÍK, František. *Sport v Pohledu II. část-fotbal*. 1989.

HLADÍK, František. *Pověsti z Pohledu a okolí*. Nakladatelství Petrkov, 2018. ISBN 978-80-87595-71-8.

Odborná literatura

MRŇKA, Jaromír. *Svéhlavá periferie: Každodennost diktatury KSČ na příkladu Šumperska a Zábřezska*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. ISBN 978-80-87912-34-8.

PRŮCHA, Václav a, kol. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. Brno: Doplněk, 2009. ISBN 978-80-7239-228-5.

KALINOVÁ, Lenka. *Společenské proměny v čase socialistického experimentu: k sociálním dějinám v letech 1945-1969*. Praha: Academia, 2007. ISBN 978-80-200-1536-5.

VIOLA, Lynne. *The Best Sons of the Fatherland: Workers in the Vanguard of Soviet Collectivization*. Oxford: Oxford University Press, 1989. ISBN 978-0195042627.

KOTKIN, Stephen. *Magnetická hora Stalinismus jako civilizace*. Praha: Dauphin, 2022. ISBN 9788076452770.

ŠLOUF, Jakub. *Podvedená strana*. Západočeská univerzita v Plzni, 2016. ISBN 978-80-261-0524-4.

KAŠKA, Václav. *Neukáznění a neangažovaní. Disciplinace členů komunistické strany Československa v letech 1948–1952*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. ISBN 978-80-87912-02-7.

FITZPATRICK, Sheila. Patronage and the Intelligentsia in Stalin's Russia. In: WHEATCROFT, Stephen G. *Challenging Traditional Views of Russian History*. Palgrave Publishers, 2002, s. 92-111. ISBN 0-333-71239-0.

Dizertační práce

LÓŽI, Marián. *Žít stalinismus: Komunistická strana Československa v době teroru a budování světých zítřků*. Dizertační práce. Praha: Univerzita Karlova v Praze Filozofická fakulta, 2022.

Obrázky

HLADÍK František, *Kronika válečných let 1939-1945*. 1975. str. 57, ruční nákres autora

HLADÍK, František. *Výstavba v Pohledu*. 1984. str. 67, ruční nákres autora

HLADÍK, František. *Ta naše pole*. 1979, ruční nákres autora